

2741

సామెతలు

భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపకులు : విద్యాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 12

రాజమహేంద్రవరము 16-9-1989, 1-10-1989

సంచికలు 22, 23

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

—* ఈ సంచికలో *—

1. కాణాదం పెద్దన సోమయాజి కృతులు - ఒక పరిశీలన	1-3
2. తెలుగు భాష కింకార అనుబంధ లిపి అవసరము	4-6
3. మాదిరాజు రంగారావుగారి "ఆశాస్పందనం" - ఒక అనుశీలన	7-8
4. ఆంధ్రా మరుక సమీక్ష	8-11
5. "రేపటి వేకువ కోసం" - కావ్యసమీక్ష	12-14
6. ధనాభిరామము	14-18

రాబోవు సంచికలో: 1. నన్నయభట్టు 2. తెలుగునవలా భారతంలో దిలివడ చైత్రవర్ణం. 3. సత్యభామ
4. స్పృశ్యవిగోతుకలో 'అస్పృశ్యం విజ్ఞప్తి' 5. జానపద చిత్రకళా బ్రహ్మ-పైడిరాజు
6. ఊర్మిక - పాత్ర చిత్రణ మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

సంవత్సర చందా రు. 12-00

విడి ప్రతి 0-60 పై.

6 మాసములకు రు. 6-50

FOR SUCCESS
READ
FIVE PANDITS
NOTES

FOR ATTRACTIVE DISCOUNT

Contact :

B. V. & Co.,
PUBLISHERS
RAJAHMUNDRY-1

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

1. కాణాదం పెద్దన సోమయాజి కృతులు - ఒకపరిశీలన

— శ్రీ వైద్యం వేంకటేశ్వరా చార్యులు

కాణాదం పెద్దన సోమయాజి 13వ శతాబ్దం ముందుండిన విద్యత్కవిత్వంగవుడు. ఈ కవి ప్రవరుడు - నందవరీక విప్రవరుడు. ఋక్ శాఖీయుడు, ఆశ్వలాయన మాత్రీయుడు, అత్రేయగోత్రీయుడు, కాణాదవంశీయుడు; పెద్దన సోమయాజికి సంబంధించిన వివరాలు కొన్ని-నందవరీకులను గురించి తెలియజేసే తాళవత్ర గ్రంథాలలో ఉన్నాయి.

కాణాదంవారి వంశీయులు విద్యత్కవివండి తులుగా విరాజిల్లినారు. తెలియవచ్చినంతలో పెద్దనాచ్యుడి గోత్రానికి మూలపురుషుడు 11వ శతాబ్దివాడయిన మహాభాష్యం మహాదేవ భట్టు, 13వ శతాబ్దిలో తిరుమలదేవరాయల వారి విజయనగర విద్యబాష్టానంలో తమ కవితా పాండిత్యాలను ప్రదర్శించి నందవరీ కుల అగ్రహారమును నందవరాగ్రహారాన్ని పునరుద్ధరింపజేసిన విద్యత్కవి వండితులలో కాణాదం నృసింహభట్టు ఒకరు. నృసింహభట్టు వంశ వరంవరలోనివాడు 17వ శతాబ్దముందుండిన కాణాదం కృష్ణసోమయాజి. ఈయన వేద శాస్త్ర పురాణాదివేది - సుకవి. కాణాదం కృష్ణ సోమయాజి కుమారుడు కాణాదం తిమ్మనాచ్యుడు. తిమ్మనాచ్యుని పుత్రుడే ప్రస్తుతం

మనం చెప్పుకుంటున్న కాణాదం పెద్దనాచ్యుడు. ఇతడు యజ్ఞంచేసి సోమయాజి అయ్యాడు. ఈయన ఆయుర్వేద వండితుడుకూడా. పెద్దన సోమయాజి గద్వాలసంస్థానస్థ బోరవెల్లి గ్రామ నివాసి - లక్ష్మీవతి వండితుడు పెద్దన సోమయాజికి తమ్ముడు. పెద్దన సోమయాజిగారిసోదరికి భర్త అయిన ధూర్వాసివా గాచ్యుడు సురనకవితాలహరీ ధూర్వాహుడు.

వాగనుశాసన ప్రతిభవర్తి - సంస్కృతాంధ్రభాషా గరిమయందు ప్రసిద్ధుడయిన పిల్లే మల్లేశ్వర దీక్షితులు - మరియు ధూర్వాసి వాగాచ్యుడు అనే వీరి ఉభయులచెంతా కాణాదం పెద్దనాచ్యుడు విద్యవత్కవివండి - ఉభయ కవితావిస్సహాయ సాహితీ విహారుడుగా - చతుర్విధ కవిత్వ ప్రవీణుడుగా - వేదశాస్త్ర పురాణ వివిధమర్మధురీణుడుగా విరాజిల్లినాడు. పెద్దనగారి 'సాహిత్యశ్రీ'కి 'రామరకవితా విలాసపాండిత్యం' తోడయింది. దాంతో 'సువర్ణానికి సొరభమెనవివట్టు' లయింది.

'సత్కవీంద్రులన్ మెలకువగాంచి భూవ రులు మెచ్చిన విద్యలు విద్యలోగడా' అని రావించాడు పెద్దన, అయితే 'కుభవాసనాన్వి తుల నంగతి సొబ్బమెనంగు' వనినిర్వారించు

కుని కవివండిత పోషకులేగాక - వ్యయముగా కవులుకూడా అయిన సాహితీగంధ విద్రావా లగు రాజులను మాత్రమే ఆశ్రయించాడు పెద్దనాచ్యుడు. రాజులనాశ్రయించినా-తనకృతు లేవి కూడా-రాజుల కంకితమీయక - దైవాంకితమేదేసి - అటు దైవానికి - ఇటుఅశ్రయ మిచ్చిన ప్రభువులకూ ప్రమోదాన్ని చేకూర్చిన చతురుడు కాణాదం పెద్దన.

కాణాదం పెద్దన రచించిన కృతులుఅరు- అందు భోజవంపూవ్యాఖ్య, శేషశైలేశరీరి, మత్స్యపురాణం అనేవి అలభ్యములు. ముకుంద విలాసం, యదాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణ వారికాంధ, అధ్యాత్మరామాయ ణం అనేవి లభ్యములు.

భోజుడు వంస్కృతంలో రచించిన చంపూ రామాయణానికి వ్యాఖ్యానప్రాయ మగు టీకను పెద్దనాచ్యుడు వంస్కృతంలోనే రచించాడు. దీనిని బట్టి పెద్దనాచ్యుడికి సం స్కృతభాషలోగల పాండిత్య పాటవాన్ని ఊహింపవచ్చు.

శేషశైలేశరీరి అనేది అనంతవర్మీయకృతి 'క'నుండి 'మ' వరకుగల వర్గీయాక్షరాలు

ఇరపై యెదింటివదలి - కేవలం 'యరల
వశసహ' అనే వర్ణాలతో మాత్రమే నిబం
దించిన చిత్రకవితా పరిపూరకమగు వ్రబంధ
మిది.

మత్స్యపురాణం సురపురంరాజా బహు
పామన్యపాలుని సమాదరణమున 'సారముదా
వ్రసార విలసత్కృతిగా' 'అంద్రవచశ్చ
మత్స్యకృతిగా' తెలిగించిన కృతి. ముకుంద
విలాసరచనకు పూర్వం తనకవిత్వం ఆముక్త
మాల్యదవలె ప్రాథంగా ఉండేదని పెద్దనా
ర్యుడు ముకుంద విలాసంలో పేర్కొన్నాడు.
మత్స్యపురాణాన్ని ముకుంద విలాసానికన్నా
ముందు రచించాడు పెద్దన. కనుక మత్స్య
పురాణం ఆముక్తమాల్యదవలె ప్రాథంగా
ఉంటుందని భావింపవచ్చు. ఈ కృతి వేణు
గోపాలస్వామికి అంకితమీయ బడింది.

భోజనంపూ వ్యాఖ్య, కేవలం కేవలం,
మత్స్యపురాణం - ఈ మూడు కృతులూ
అలభ్యములే. వీటిని రాను రచించినట్లు పెద్ద
నార్యుడు తన ముకుంద విలాసంలో వ్రస్తా
వించడంవల్ల వీటి వివరాలు ఇంతమాత్రమైనా
తెలుస్తున్నాయి.

ముకుంద విలాసం. యదాశ్లోకతాత్పర్య
రామాయణ బాలకాండ, అధ్యాత్మరామాయ
ణం అనే మూడు కృతులూ గద్వాల చిన్న
సోమభూపాలుడి సమాదరణమున కేవల
స్వామి కంకితముగా రచింపబడినవి. యదా
శ్లోకం తాత్పర్యరామాయణం గద్వాల పెద
సోమభూపాలుడి కాలంలో ఆరగొరగా
ప్రారంభింపబడి చివరసోమభూపాలుడి కాలం
లో పారముముట్టగా పూర్తి చేయబడిందని
పరిశోధకుల అభిప్రాయం. చివరసోమభూపా
లుడు తన సంస్థాన విద్యత్కపురిలో ఆరు
గురిచే ఒక్కొక్క కాండను ఒక్కొక్కరి
చేత యదాశ్లోక తాత్పర్యంగా వార్షికరామా
యణాన్ని రచింపజేసాడు. అందులో కాణా
దం పెద్దన సోమయాజి బాలకాండను అనువ

దించాడు. యదాశ్లోక తాత్పర్యంగా అనువ
దించాలనే నియమాన్ని పాటిస్తూనే స్వీయ
కవితా చమత్కారాలతో రచించాడు బాల
కాండను పెద్దన సోమయాజి. అతడి సమ
కాలీనులు కూడ 'అలకణాదము పెద్దనాద్వరి
దనరించు పలుచమత్కృతులతో బాలకాండ'
అని చెప్పినారు. అట్టి చమత్కారాలతో
మచ్చున కొకటి - మిథిలానగరానికి విశ్వా
మిత్రుడు రామలక్ష్మణులను తోల్కొని
వెళ్ళును. అప్పుడు జనకచక్రవర్తి విశ్వా
మిత్రుడిని ఈ రాకుమారులెవ్వరని అడిగే
వందనైన వార్షిక రామాయణ బాలకాండ
51 వ సర్గలోగల-

ఇమౌ కుమారౌ భద్రంతే దేవకుల్య ఏరా
కృమౌ
గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూల వృషభోపమా
వద్మ వక్రవిశాలాక్షౌ బద్ధతూణీ ధనుర్ధరౌ....
వరాయుధధరౌ వీరౌ కస్యపుత్ర మాహామునే
- అనే శ్లోకాలను

పెద్దన-

వీరెవ్వారలు రాకుమారులు మహావీరుల్
మదేభేంద్రసం
చారుల్ సింహగతి వ్రసారులు సదాశారూల
విక్రీడితా
కారుల్ భూరివృష ప్రచారులు దత్కతంజ
స్ఫురన్నేత్రవి
స్తారుల్ వాసవ శౌర్యసారులు మునీంద్రా!
నాకెఱింగింతవే - అని

మూలానికి యదాశ్లోక తాత్పర్యంగా అను
వదించాడు. మూలంలో ఉండే 'శార్దూలం'
అనుష్టుప్ ఛందస్సులో ఉంది. అది అను
వాదంలో శార్దూల విక్రీడితా కారంగా శార్దూల
విక్రీడిత వృత్తంలోనే గూఢముద్రాలంకార
చమత్కార శోభితంగా ఉంది. అదే 'పెద్దన
సోమయాజిగారి పలు చమత్కృతి, పెద్దన
సోమయాజి బాలకాండను మూడు ఆశ్వాసా
లు. 1227 పద్యగద్యల్లో అనువదించాడు

ఆ అనువాదాన్ని మూలాన్ని తులనాత్మకంగా,
పరిశీలిస్తే యదాశ్లోక తాత్పర్యంగా ఉంటూనే
పెద్దనసోమయాజిగారి స్వీయచమత్కారాలు
ఎన్నో గోచరిస్తాయి.

ముకుందవిలాసం పెద్దనార్యునిచే-కృతంగా
రచమత్కార రసానుబంధంగా - రసవత్ప్ర
బంధంగా-కోవిదులొవనంగా రచింపబడింది.
దీనికి భద్రా పరిణయం, భద్రాపరిణ యోల్లా
సం అని నామాంతరాలు. విద్యద్గద్యాల
వంస్థాన సంజనిత కవితావనితామతల్లికి
అపూర్వ మణిభూషణము-ముకుంద విలాసము.
మేన తత్కూతురూ - అష్టమహిషులలో ఒకటి
అయిన భద్రాదేవితో శ్రీకృష్ణుడికి జరిగిన
పరిణయం ఇందలి ఇతివృత్తం.

'కుందవిలాసము తావి ము
కుంద విలాసము సదా ముకుంద విలాసం
బిందు విలాసమును సుధా
బిందు విలాసము హసించు పేళల పటే తిన్'
- అని ప్రశంసించ బడిన దీ కృతి.

సంగీత సాహిత్యాభిజ్ఞ డయిన పెద్దనా
ర్యుడు ముకుంద విలాసంలో 'సురసస్పూర్తి
వరస్వతీయువతికిన్ సంగీత సాహిత్యముల్
వరవక్షోజయుగంబు నాబరగు' అని భావించి-
సంగీతం 'ద్రాక్షగుచ్చ మాధుర్య వైఖరిగా'
ఉంటుందనీ, సాహిత్యం 'నారికేళపంపాక
వ్యాప్తి' సౌఖ్యాన్నిస్తుందనీ అంటాడు.
నిజమేమిట! సంగీతం ఆపాత మాధుర్యం-
సాహిత్యం ఆలోచనామృతం అన్నారు అభి
జ్ఞులు. పెద్దనార్యుడు ముకుంద విలాసంలో
సంగీతసాహిత్యాలను మేళవించి కవితారచన
సాగించాడు. ఇందలిపద్యాలు రయానుబద్ధంగా
వరవత్తు తొక్కుతాయి - మృదువదగుంపన
మాధుర్యంతో - మిటారిం చే పొంగై వ నడక
లతో రామరాజభూషణుడి వసుచరిత్రలోని
పద్యాలను తలపింపజేస్తాయి. వాటివలెనే
పెద్దనార్యుడి పద్యాలు పాడుతాయి-తాండవ
మాడుతాయి - సంగీతంలో మెమరపిస్తాయి-

సాహిత్యంతో ఆనంద తన్మయత్వాన్ని కల్గిస్తాయి. ఉదాహరణకు -

‘మరసాల సమశీల సురసాల తరుణాల
సరసాల వావాలపరిసరంబు’ అనేపద్యం
‘చమరీవికరవాల సమరీతి రతిభేం దమరీగళి
తవాల సమితిలీల’ - అనేపద్యం
‘ఈదారి బోరాదు కేదార కోదార కాదారతము
వేదె

జనగవలయు’ - అనేపద్యం
‘కలరవంబులు రకంబులు ఏకంబులు గేరె
రమణా కీరములు బేరములు వారె’ -

అనే పద్యం - ఇట్లు ఉదాహరిస్తూ పోతే -
ఎన్నో పద్యాలు - అవన్నీ హృద్యారే.

ప్రతి పద్య చమత్కార చణుడైన చేమ
కూరవేంకటకవి కృతివలె పెద్దనార్యుడి
కృతి - సచమత్కృతి. కృతి నామధేయం
లోనే చేమకూరవారిని తలపింపజేశారు
కాణాదంవారు. అతడిది విజయవిలాసమైతే
ఇతడిది ముకుందవిలాసం - అతడికృతికి
సుభద్రా పరిణయమని నామాంతరం - ఇతడి
కృతికి భద్రాపరిణయమని నామాంతరం.

‘ఈశుతి కానువ కేసరి - కేసరి,
నెమ్మొము కల్మికిన్ కల్వల సా
మేసరి, మేసరిగకు మిం చేసరి,
చేసరసిజమురు చేసరి నిరులన్’
అనే కాణాదం వారిపద్యం ‘వాతెరకునమ్మక
మేకుల మేకుల కింపుల ఏసాళి మిసిమికి
క్రొమ్మించేకుల’ అనే చేమకూరవారి
పద్యాన్ని స్మరణకు తెస్తుంది. ఇలాంటి
ఉదాహరణ లెన్నో ముకుంద విలాసంలో.

మందార మకరంద మాధుర్యదుర్యంగా
దిద్దితీర్చిన పోతనార్యుడి కద్యాల ఒరవడిలో -
‘పెద్దనార్యుడు హృద్యాలుగా చెప్పిన వెన్నో
ఉన్నాయి.’ ‘మందార కుందార విందార తమి
ళిందబ్బిందంబు జనునె కోరిందపొదకు’ అనే
పద్యం, ‘ఏదిన్మృతరమ్మార్తి నీక్షింప, వాం

చాన్తి చూడ్కి సాపర్యంపు సొంపునింపు’
అనే పద్యం అందుకొక ఉదాహరణం.

ప్రబంధోచితవర్ణనలతో మూడు అశ్వాసా
లుగా 903 గద్య పద్యాల్లో రచింపబడిన
ముకుందవిలాసంలో - తాడు దన్నెడువారిం
దలదన్నువారు లేరే, మ్రొక్కబోయిన దేవుం
డెదురై నరీతి, లాంటి సామెతలూ - కయ్య
మునకు కాల్చాచుగతి, కన్నుల గట్టివట్టుత,
చల్లగా బ్రతుకు, చూచాతప్పుక, కన్నులు
గప్పు, ముద్దుగారు మున్నగు జాతీయములు
పలుకుబళ్ళు పుష్కలంగా ఉన్నాయి. ‘పెళ్ళి
సమయాన నీతారాముల కల్యాణపు పాటలు
పాడటం, వధూవరులను మెరవణి చేయడం,
అంట్లు నాచే పద్దతి, శకునాలపై గలనమ్మ
కం - మున్నగు ఆనాటి నమ్మకాలూ
అదార వ్యవహారాలూ - పాడేటి, బహు
నాళ్ళు, ఇటీవల మున్నగు వ్యావహారిక
పదాలు ముకుందవిలాసంలో చోటు చేసు
కున్నాయి. ‘తారాబల హారోతుల హారోజ్వల
రాకాధిప లోకాధిప వరనందన హరిచందన
బృందారక మందారక కుండశరత్ కుంద
మరుత్ సింధురదర నుందరతర’ ఇలా నెల
యెటి జలధారవలె వరవళ్ళుత్రొక్కుతూ
సాగిపోయే విధంగా సంస్కృతతదబూయిష్ట
రచనచేయడంలోనూ ‘ఇవిగదాదుక్కి తెదువ
సంకురవతమ్మి కంటి వాల్గెరల బొక్కసము
లయ్యె - ఇవిగదా తెలిమావు రవుకు సంకువి
సాళి దొడసజ్జ బవళించు నొదయలయ్యె’
ఈలాంటి ముచ్చటైన అచ్చతెనుగు రచనలో
కూడా ఎంతో విపులుడు కాణాదం పెద్దన.

బంధగర్భ చిత్ర కవితా విలాసాలకు
కాదాచి కాణాదంవారి ముకుంద విలాసం.
శ్రీకృష్ణుడు, రైవతశైలం వెళ్ళి వనవిహారం
చేస్తాడు ముకుంద విలాస ప్రథమాశ్వాసంలో.
అందుకని ప్రథమాశ్వాసాంతంలో
శైలిబందాన్ని రచించాడు పెద్దనార్యుడు.
ఇట్లే ఈకృతిలోని బంధగర్భ చిత్రకవితాడు

లన్నీ ఆయా శాపులలో ఎంతో ఔచిత్యంగా
రచింపబడ్డాయి.

బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్గత ఉత్తర
కాండలోగల ఏడు కాండలూ తన అధ్యాత్మ
రామాయణానికి మూలమని తెల్పినాడు
పెద్దనసోమయాజి. అధ్యాత్మరామాయణం
క్రీ. శ. 1715 లో రచింపబడింది. పెద్దన
సోమయాజి అధ్యాత్మ రామాయణాన్ని ఎని
మిది అశ్వాసాలుగా 3882 గద్యపద్యాల్లో
అనువదించాడు. ఈ అనువాదం యదా
మూలంగా గాక అందలి భావాన్ని గ్రహించి -
కొన్నిచోట్ల పెంచి - కొన్నిచోట్లకుదించి -
మరికొన్నిచోట్ల అమూలకములగు స్వీయ
వర్ణనలొనరించి - స్వతంత్రంగా చేయ
బడింది. అయినా మూలమందలి ఇతివృత్తా
నికి రసానికి ఎక్కడాలోపం కలుగనీయక
పోవడమేగాక మరి కొంత వృష్టికూడా చేకూ
ర్చాడు పెద్దనసోమయాజి. క్లిష్టమైన
తాత్విక విషయాలను కూడా స్పష్టంగా తెలిపే
టట్లు చెప్పగలనేర్పు పెద్దనార్యునికి నమ్మదిగా
ఉందని గోచరిస్తుంది అనువాదంలో.

ఇందలి అనువాదపద్ధతి కవితాశైలి
ఎక్కువగా పోతనామాత్యుడిని తలపింప
జేస్తాయి. ‘శ్రీరామునకు మ్రొక్కు శీర్షంబు
శీర్షంబు - నీలేకుకదలాను చెవులు చెవులు’
‘చిత్రంబులు భవ్యవనీ చైత్రంబులు భవ
మహామ చైత్రంబులు చిత్సూత్రంబులు
కృత విబుధ స్తోత్రంబులు రామచంద్రు చు
చరిత్రంబులు’ ఇలాంటి పోతన శైలిగల
పద్యాలు అనేకం.

అభివన అల్లసాని పెద్దన అని సమకాలీ
నులచే కీర్తింపబడిన కాణాదం పెద్దన పద్యా
లలో అల్లసాని వారివలె అల్లిక జిగివిగి
కూడా ఉంది మచ్చునకు -

‘అటజని కాంచె రాముడు దనంత

ననంత మనంతరస్పర

తటి దువమా సమాహిత నితాంత

భరాంత నిలాంత కాశ్యసం

ఘటిత వికార సానురుచి కారక

గైరిక దాళు కూటమున్ -

దట పటలీ నటచ్చలుల దైవత

కూటము చిత్ర కూటమున్’

చెప్పిన పదాలనే మళ్ళించెప్పి ఎంతో చమ
త్కారంగా శ్లేషమరచించిన కావులు ముకుంద
విలాసంలోవలె అధ్యాత్మ రామాయణంలోనూ
అనేకం. మచ్చునకొక చిన్నపద్యం. వనవా
సానంతరం రామచంద్రుడు అయోధ్యకు
వచ్చిన సందర్భాన గల ఈ పద్యం
చూడండి -

‘రాక రాక వచ్చు రామ చంద్రుని జూడ

నంతనించునట్లు జనములెల్ల

రాక రాక వచ్చు రామచంద్రుని జూడ

నంతనించి రచటి జనములెల్ల’

రాక - అంటే పున్నమ. రాకరాక
వచ్చు-పున్నమ పున్నమకూ వచ్చు, రామ -
అందమైన, చంద్రుని చూడ - చంద్రునిని
చూడగా -నంతనించునట్లు జనములెల్ల-రాక
రాక వచ్చు - బాధకాలం రాకుండా ఉండి
వచ్చిన, రామచంద్రుని జూడ - శ్రీరాముణ్ణి
చూడగానే, ఇంతనించినట్టి జనములెల్ల.
ఇట్లే పలుకావులలో శ్లేషపద విశిష్ట అవత్స
కల్పనా చాతుర్య మాధుర్యదుర్యంగా సాగిందీ
రచన. బంధగర్భ చిత్ర కవితా విలాసాలు
ముకుంద విలాసంలోవలె అధ్యాత్మ రామాయ
ణంలోనూ ఆయా కావులలో వందలాది
చితంగా చోటు చేసుకున్నాయి. కిష్కింద
కాండ చివరన జాంబవత్పాదబంధము, యుద్ధ
కాండ చివరన ఖడ్గబంధము, శ్రీరామవట్టాది
షేకం గల కాండలో చక్ర-చక్ర బంధాలు
సందర్శించిత బంధప్రయోగాలకు కొన్ని
ఉదాహరణలు.

2. తెనుగు భాష కింకొక అనుబంద లిపి అవసరము

— శ్రీ గాదేపల్లి సీతారామ వరసింహమూర్తి

సంస్కృతభాష అనాదిగా దేవనాగర
లిపిలో వ్రాయబడుతూ వచ్చుచున్నప్పటికి
తెనుగువారు దేవనాగరలిపి వేర్చుకొను నవస
రము లేకుండా తెనుగులిపిలోనే సంస్కృత
గ్రంథములు చదువుచుండుట మనకందరకు
తెలిసిన విషయమే. ఇట్టి అదృష్టము ఆంధ్రు
లకు కలుగుటకు కారణము సంస్కృతము
లోని 48 అక్షరధ్వనులు తూదా తప్పకుండ
తెనుగులో నుండుటయే. ఈ పదవకాళ
మూలముగా మనకు తెలుగు లిపిలో అనేక
సంస్కృత గ్రంథములు లభించుచున్నవి.
శేడు చదువరుల అభిరుచిని బట్టి అనేక
సంస్కృత గ్రంథములు దేవనాగరలిపిలో

కాని తెలుగులిపిలోకాని చదువుకొనవచ్చును.
అందుచే మనము సంస్కృతమునకు దేవ
నాగరలిపి వ్రధానమైనలిపి, తెనుగు లిపి అను
బందలిపి అని అనవచ్చును.

అయితే ఈ రీతిగా రెండు లిపులున్న
భాషలింకేమైనా ఉన్నాయా అనే ప్రశ్న
కలుగవచ్చును. జర్మన్ భాషకి లాటిన్
(Latin) లిపి, గోథిక్ (Gothic)
లిపి అని రెండు ఉన్నవి.

అందుచే ఒకే భాషకు ఏక కాలములో
రెండు లిపులు వాడుకలో నుండవచ్చునని
లోచుచున్నది. ఈ విధముగా నుండవలెనన్న
ఒకలిపిలోనున్న అక్షరముల సంఖ్య, వాని

పెద్దనాడ్యుడు ముకుందవిలాసం, యథా
శ్లోకకాత్వర్య రామాయణ బాలకాండ, అధ్యా
త్మరామాయణం ఈమూడు కృతులలో
మొత్తం 5491 గద్యపద్యాలను రచించినాడు.
పద్యము లందు 42 పద్యభేదములున్నాయి.
వానిలో కందములు 1985 కాగా సీసములు
718, అటవెలదులు 128, తేటగీతులు 458
మిగతవి సాంస్కృతిక చృందోజాతములగు
పద్యములు - వచనములు 1005. ఈ పద్య
సంఖ్యా పరిశీలనం వలన పెద్దన సోమయా
జీకి సాంస్కృతిక చందోభేదములగు పద్య
ముల కన్నా జాతులు మరియు దేశ్య చందో
భేదములయిన పద్యరచనమునందే ముక్కువ
ఎక్కువ అని స్పష్టమవుతోంది.

అధ్యాత్మరామాయణముకుంద విలాసాలు-
పెద్దనాడ్యుడి సురభిశ సుమధుర కవితాధారా
దోండికి నిలుపుటద్దాలు - ఆ గ్రంథాలు
శ్రీరామ శ్రీకృష్ణుల లీలా విలాససంధర్భితాలు-
అందుకని తద్వక్తుల కవి శిరోధార్యాలు -
రసహృదయులకవి అవశ్య పఠనీయాలు -
ఆ గ్రంథాలు విప్పితేదాలు, పుటలు తిప్పితే
దాలు, యమకాలం కారగమకాలు - శ్లేషా

లంకారమనోజ్ఞ భావాలు - అంత్య ప్రాస
విశ్వాసవిలాసాలు-ఉయ్యాల యాగే తియ్యని
వద్యాలు - ఓయ్యారంగా నడిచే నీసాలు -
రసమూకందాలను బోలు కందాలు - వర్ణనా
చమత్కారాలు - బంధగర్భ చిత్రకవితా
విచిత్రాలూ ఎన్నో గోచరిస్తాయి. అవన్నీ
రసవిష్యంధితాలు-కవితాశ్రీలకు నిలయాలు -
అందుకే తద్గ్రంథాలు నిలుస్తాయి.
తరతరాలు.

పెద్దన సోమయాజిగారు సాహిత్యమందే
గాక వైద్యశాస్త్రమందు, సంగీతశాస్త్రమందు,
జ్యోతిషశాస్త్రమందు ఇత్యాదిగా గల శాస్త్రా
దులందు కూడా మంచి ప్రాభిణ్యం కలవా
డని అతడి గ్రంథాలలో గల ఆయావిషయాలు
తెలియజేస్తున్నాయి.

గద్యాల, సురపురం సంస్థానములందు
విరాజిల్లిన ఈ కవివిద్యుని కృతులు ఆంధ్ర
సాహిత్య చరిత్రలో ఉన్నతస్థానము నాక
మించుకున్న వాటిలో ఒకటిగా ఉన్నాయన
డం సత్యదూరంకాదు.

ధ్వనులు తెంతవ తపిలోకూడ నమానముగా నుండవలెను. భాషకు ధ్వని లేక శబ్దము ప్రధానము. అశబ్దమును లిఖితముచేసి దేశ కాలావధుల చాటుటకు లిపి సహాయనడును. అనేక భారతీయ భాషలలో ఒకలిఖితాక్షరము ఒకేఒక శబ్దమును మాత్రమే తెలియజేయును. ఏనాటో వార్షికి, నన్నయ మొదలగు కవులు వ్రాసిన గంభీరములను నేడు కూడ ఉచ్చారణలో నెట్టి భేదము లేకుండ మనము చదువ గలుగు చున్నాము.

తెనుగు వ్రతీకా విలేఖరులు సమాచారము లను టెలెక్సు (Telex) ద్వారా వ్రతీకలకు పంపునపుడుకాని, మఱి ఇతరులు తెనుగు వార్తలను టెలెక్సుద్వారా పంపునపుడుకాని అవసారములను ఇంగ్లీషు లిపి లో (transliterate) చేసి పంపుట సామాన్యముగా నున్నది. ఆవార్తల నందుకొన్న వారు తిరిగి తెనుగులిపిలో వ్రాసుకుంటు న్నారు. ఇట్లు లిపులు మార్పుటలో అప్పు డప్పుడు పొరబాట్లు జరుగుట కవకాశము లున్నవి.

అందుచే తెనుగుకు అనుకూలమైన, టెలెక్సుపై వాడుటకు నీలగు ఒక ప్రత్యేక లిపి అవసరమున్నది. అయితే తెనుగులో 58 అక్షరములున్నవి. మనము సామాన్యముగా ఇంగ్లీషులిపి అనే లేటీన్ లిపికి 26 అక్షర ములు మాత్రమే ఉన్నాయి. టెలెక్సుమీద సామాన్యముగా ఇంగ్లీషు అక్షరములే వాడు చున్నారుకదా? ఇది ఎట్లు సాధ్యమవుతుంది అనే సందేహము మనకు కలుగవచ్చును. ఇంగ్లీషులో పెద్దబరి (capital letters) చిన్నబరి (lower case letters) అని రెండు విధములుగా అక్షరములు వ్రాయబడు చున్నాయి. తెనుగు లోకాని, ఇతర భారతీయ భాషలలోకాని, యీ విధముగా పెద్దబరి, చిన్నబరి అనేవి లేవు. కావున ఇంగ్లీషు అక్షరములను $26 \times 2 = 52$ అక్షరములుగా పరిగణించి

ఒక్కొక్క అక్షరమునకు ఒక్కొక్కశబ్ద మును మనము ప్రత్యేకించివచో తెనుగులోని 58 అక్షరములకు 52 పోగా 4 అక్షరములు మాత్రము మిగులును. వానికి వీలయినట్లు ప్రత్యేక చిహ్నములను టైపు (type), టెలెక్సులలో నుండి వాటిని వాడినచో నిబ్బంది యుండదు.

లేటీన్ లేక మనము ఇంగ్లీషులిపి అనేది ఐరోపాలో నితరభాషలవాడుకూడ వాడు చున్నారు. వారికి అవసరమగు నప్పుడు కొన్ని ప్రత్యేక చిహ్నములను కూడా వాడు కొనుచున్నారు. ఆర్మన్ లో 'ü' (a umlaut) మున్నగునవి చదువరులకు తెలిసిమే యుండవచ్చును. అటులనే ఇంగ్లీ షులో పలికినట్లే మిగతా భాషలవారా అక్షర చిహ్నములను చదువనక్కరలేదు. భాషాను కూలముగా మార్చి చదువవచ్చును. ఇంగ్లీషు లో సామాన్యముగా P (పి) అని చదివే గుర్తును రష్యన్ లో 'పర్' అని రేవకారము నకు చిహ్నముగా వాడుచున్నారు. దీనిని వట్టి మనము ఇంగ్లీషులిపిని వాడినా ఇంగ్లీ షులోవలెనే చదువవలెనే వియమ ముంత నక్కరలేదని, అవసరమైన మార్పులు చేసు కోవచ్చునని తేలుచున్నది.

ప్రస్తుత కాలములో ఇంగ్లీషుమీడియము (English medium) పాఠశాలలు మనదేశములో ప్రారబ్ధముకంటె హెచ్చుగా నున్నవి. అవిల్ల అకు తెనుగు వ్రాయుట అంతగారాదు. అయితే వారిలో చాలమంది తెనుగులో మాట్లాడగలరు.

నానాటికి ర్యాప్రేతర, దేశాంతరములలో నున్న అంధుల సంఖ్య పెలుగుచున్నది. వారు దేశకాలానుగుణముగ నప్పుటి భాష లనే నేర్చు కొనుచున్నారు. వారిలో చాలా మందికి ఇంగ్లీషుభాష, ఇంగ్లీషు లిపి వచ్చును. ఇంగ్లీషునేడు అంతర్జా తీయ భాషగా వ్యాప్త మగుటచేతను,

ఐరోపాలో ననేక దేశములవారు ఇంగ్లీషు అని మనమనే లేటీన్ లిపిని వాడుచుండుట చేతను, ఈ ఇంగ్లీషులిపి చాలామందికి తెలిసి యున్నది. ప్రస్తుతము మన ఎటుకను వలన పోయినఅంధు లేకాక, అనేకతరములక్రితమే తెనుగునాకు నుండి ఇతర ప్రాంతములకు వెళ్ళినవారి కుటుంబములలో కూడా తెనుగు మాట్లాడుట సామాన్యముగానున్నది. ఈ విధ ముగా తెనుగుమాట్లాడుచూ తెనుగు చదువుట, వ్రాయుట రానివారు చాలామంది ఉన్నారు. ఆలోచించి చూడగా నేడు తెనుగుదేశములో నున్న వారితో పోల్చిన వీరి సంఖ్య గణనీయ ముగా నుండునని తోచుచున్నది. భాషకు శబ్దము ప్రధానమని, వాటి సంపుటి వలన కలిగే మాటలు, వాక్యముల వలన మనమిత రులతో సంభాషించి కార్యకలాపములు నేర నేర్చు కొనుచున్నా మని చూచినచో మన మిప్పుడు సామాన్యముగా తెనుగువారని అమ కునే సంఖ్య కంటె మొత్తము తెనుగువారి సంఖ్య అత్యధికము కాగలదు.

*P అనే గ్రీకు అక్షరమునుండి వచ్చిన గాట్లు 'P' కి రకారశబ్దము రష్యన్ లో వాడ బడుచున్నది.

ఇంకను ఆలోచించినచో త్యాగరాయ కీర్తనలు తెనుగులో నున్నప్పటికీ అనేక మంది ఆంధ్రేతరులు వానిని చాలా శ్రావ్య ముగా పాడుట లోకవిచితమేకదా? అటులనే త్యాగరాయ కీర్తనలు పాడువారు తెనుగు భాష కూడ తెలిసినచో ఇంకా బాగుండేది కదా అని అనుకోనుట కలదు. ఈ విధము గానే పోతన్నగారి గజేంద్రమోక్షము వంటి రసవత్తర ఘట్టముల గురించి ఆంధ్రేతరులు నయితము ప్రశంసించుట విననగును. ఇట్టి సంగీత సాహిత్యాభిలాషులు తెనుగు నేర్చు కొనుట మకరము చేసినచో మనము భాషా సేవ చేసినవార మగుదుము.

తెనుగునకు ఇతర భారతీయభాషలకు సామాన్య పదజాలము హెచ్చుగా నుండుట

వలన ఇతరులు కూడ తెనుగు నేర్చుకొనుటకు వీలున్నది. కాని ప్రస్తుతము వాడుకలోనున్న లిపిలో అక్షరములు, గుణింతములు, సంయుక్తాక్షరములు నేర్చుకొనుట ఒక పెద్దమెట్టుగానున్నది. ఇంగ్లీషులిపిలో ఎట్టి గొడవలేదు. వర్ణక్రమము ననుసరించి వ్రాసినచో భాష చదువుట సుగమ మగును. ఆ ఉద్దేశ్యముతో ఈ క్రిందిలిపి సహృదయులకు సమర్పించడమైనది.

ఈ సందర్భములో ఏక్రింది ప్రాథమిక సూత్రముల గమనింపదగును.

1. అచ్చులలో ఒకే రకమైన శబ్దము (వర్ణము) నకు ప్రాప్త్యము, దీర్ఘము నున్నచో చిన్నబరి ప్రాప్త్యమునకు, పెద్దబరి దీర్ఘమునకు వాదినచో గుర్తుంచుకొనుట తేలికగును.

2. అదే విధముగా హల్లులలో మామూలు (వర్ణ) అక్షరము, దాని వత్తు (వర్ణయుక్తు) అక్షరము (ఉ॥ క, ఖ) లున్నచో మొదటి దానికి చిన్నబరియు, వత్తు అక్షరమునకు పెద్దబరియు వాదినచో గుర్తుంచు కొనుట సులభతరమగును.

3. వీలయినంత వరకు లేటన్ (లేక ఇంగ్లీషు) అక్షరములు సామాన్యముగా వాడబడే శబ్దములు తెనుగు అక్షరములకు సరిపోయినచో ఆ సామ్యము ననుసరించుట మంచిది.

4. అక్షర సామ్యము లేకుండా వాడే అపసరము వీలయినంతవరకు తగ్గించుట మంచిది.

పై సూత్రముల ననుసరించి యీ క్రింద తెనుగు అక్షరములకు క్రొత్తలిపి సూచించబడినది.

అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	ఋ	ౠ	ౡ
a	A	i	I	u	V	x	X	-
ఎ	ఏ	ఐ	ఒ	ఓ	ఔ	అః	అం	అః
e	E	Y	o	O	V	ac	aM	a:
క	ఖ	గ	ఘ	ఙ				
ka	Ka	ga	Ga	qa				
చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ	య	ర	ల	ళ
Ca	Za	Ca	ja	za	Ja	Qa		
ట	ఠ	డ	ఢ	ణ				
ta	Ta	da	Da	Na				
త	థ	ద	ధ	న				
fa	Fa	wa	Wa	na				
ప	ఫ	బ	భ	మ				
pa	Pa	ba	Ba	ma				
య	ర	అ	ల	ళ				
ya	ra	Ra	la	La				
వ	శ	ష	స	హ				
va	Sa	Ha	sa	ha				

ఈ విధముగా ప్రస్తుతమున్న తెలుగు లిపిలోను, సూతన లిపిలోను వ్రాయుటకు కొన్ని ఉదాహరణలు క్రింద వీయబడినవి.

ఉ॥ కుండము నేకదంతమును దోరపుబొమ్మయు
వాసుహస్తమున్

మెండుగ్రహయుగజ్జేలును మెల్లని చూపులు
మందహాసమున్

గొందొక గుఱ్ఱరూపమునఁ గోరిన విద్యుల

తెల్ల నొజ్జవై

యుండెడి పార్వతీతనయ యోయిగణాధిప

నీకు మొక్కెదన్.

u^{ll} fuMdamu nEkawanfa-
munu wOrapu bozzayu^l
vAma hasfamun
meMduga mroyu gajje-
lunu mellani zupulu
manwahAsamun
goMdoka guzzu rUpa-
muna^gOrina viwyala
kella nozzavy
yuMdedi pArvafI fanaya
yOyi gaNAWipa nIku
mrokkewan.

క॥ శ్రీరాముని దయచేతను

నారాధిగ వకల జనులు నౌరా యనగా
ధారాశమైన నీతులు

నోరారగఁ జేవులు పుట్ట

నుడివెద సుమతీ

kaM^{ll} srIrAmuni waya
cEtanu
nArUDiga sakala janulu
nvrAyanagA
wArALamYna nIfulu
nOrUruga^zavulu putta
nudivewa sumatI.

ఈ విధముగ తెనుగులోని ప్రాత లిప్తి
మాతన లిపిలో తేలికగా వ్రాయవచ్చును.

ఈలిపి టైపు, టెలెటైపులకేగాక, కంప్యూటరు (Computer)కి కూడ అనుకూలమగుటచే దారి ఉపయోగించును. శబ్దములలో కాని, వ్యాకరణ సూత్రములలోకాని ఎట్టి మార్పును చేయనవసరము లేదు.

3. మాదిరాజు రంగారావుగారి “అశాస్త్రందనం”

- ఒక అనుశీలన -

— శ్రీ పాతూరి రఘురామయ్య

మాదిరాజు రంగారావు ఆంధ్ర కవిత్వ రంగంలో అధునికకవి శిఖరంగా, భాసిస్తున్న కవి. అధునిక కవిత్వ ప్రేమికులకు మాదిరాజు కవిత్వ వటుత్వం విషయం తప్పక తెలుస్తుంది. “అశాస్త్రందనం” అన్నకవితా బండిక ‘ఈతరంస్వరచిత్రం’ అన్న కవిత్వ సంపుటంలోనుండి గ్రహించబడింది. ఈ సంపుటి ఏప్రిల్ 31లో రసధుని ప్రచురణగా వెలువడింది.

“ఓక్కొక్కపుడు కళ్ళుమూసి
ఒక్కొక్కపుడు కళ్ళు విప్పి
నాచుట్టూ తిరిగే నిశీధి
నీడై పొద్దున వాలుతుంది’

అధునిక యుగంలో మానవుని జీవితం కల్లోలంతో, వైవిధ్యంతో నిండి ఉంటుంది. సామాజిక సంక్షోభం అన్నది నిరంతరం సాగుతూనే ఉంటుంది. అయితే మానవునిలో నిరాశ, అసంతృప్తి, అజ్ఞానం ‘నిశీధి’ యొక్క ప్రతినిధులుగా అతన్ని చుట్టుకుంటాయి. ఒకానొక వంక్రిష్టస్థితినుండి మానవుడు దాటగానే అతని మనస్సులో అదొక అహ్లాదకరాసుభవంగా నిలుస్తూనే మార్గనిర్దేశక క్రియలో కొంత మేరకైనా సహకరిస్తుంది.

మెరపు తీగ వెల్గింప జేస్తుంది
గుడినెకప్పు చెక్కిళ్ళపైనుండి
ఒరికి జారు కన్నీటి పోనల్ని
మనసులో నిశావర్షరూపాన

నిరాశామయ మనస్కుడైతేవాడు ఏదో ఒక అశమ అధారంగా చేగొని ఆనందాన్ని పొందుతాడు. ఓదార్పును పొందుతాడు. భౌతిక ప్రపంచంలోవాడు చేసే పోరాటం లాంటిదే వాడు మనస్సులోని దౌర్బల్యంపై

కూడా చేయవలసిఉంది. మన స్తత్వంపైన వెలుగు ప్రసరించడమంటే అజ్ఞాన, నివృత్తి కావించడమే, ‘నిశావర్షరూపంలో’ అంటున్నాడంటే ఈ సుమరం వ్యక్తిలో అంతర్గతంగా సాగుతూందని పరోక్షంగా వ్యక్తపరుస్తున్నాడు. పై వద్యపాదంలో గుడినెకప్పు చెక్కిళ్ళు, అనే పదసముదాయం కవియొక్క కవిత్వ కల్పనాశక్తి సూచిస్తుంది. ప్రతీకలను శక్తివంతంగా వాడటం మాదిరాజుగారికి తరతరాలమరకముగ స్పష్టమగుచున్నది.

‘ఎందరో సూర్యుల్ని మ్రింగేసే
రాత్రికూర్చుందా? విహంగంలా
అంతటా నిండి మరోదేలా
రాకపోడన్నంత దైర్యంతో’

సూర్యుల్ని మ్రింగేసేరాత్రి అన్నది మానవునిలో విజృంభనుహరించే లేదా ఆశమ సంహరించే అజ్ఞానం లేదా విరాళ, ఈరాత్రి అశువణువునా అంతస్థ పన ఒకటిఉంటుంది. మళ్ళీ వెలుగురు కావాలనే తపన. అదే విషయాన్ని ఈ క్రింది విధంగా చాటుతున్నాడు.

వదవదానక్రమ్మిన చీకటి
అణువులందు వెల్లుకు వేదన
కణకణాన దూకిన వెల్లుల
ఎదలలోన శాంతికి స్పందన.

మానవ జీవనం ఒక సుదీర్ఘ ప్రస్థానం. ఇందులో మానవుడు శిలగా స్థిరమైతే కాదు. సజీవుడై పురోగామిక భావంతో నయ నిస్తూ ఉండటం జీవలక్షణం. వ్యక్తి యొక్క పరివ్యాప్త రూపమే సమాజం. మనసులోని నిరాశసంఘంలోని దుస్థితి రెండూ ఒకటే, అయితే ఈ నిరాశలో, ఈదుస్థితిలో అంతర్ని విడమైన కాంక్ష సుస్థితిలోనూ వెలుగురు

కోసం అవేదనగా మరుగుతూ ఉంటుంది. సంఘ జీవనంలోని నమ్మెగానీ, మనసులోని కల్లోలం గానీ మానవునియొక్క ప్రగతికోసం శాంతికోసం రేకెత్తుతాయనే భావనద్వారా మానవజీవన సంక్షేమం ప్రదానమనే విషయాన్ని మాదిరాజుగారు సూచిస్తున్నారు.

అకాశాన చంద్రుని వలె ఎదలో నిశ్శబ్దం
రానీ జీవితాన యురిటి వలె శబ్దం సాగి

శబ్దనిశ్శబ్దాలు మానవ జీవితంలో నహజు నీతులే. మనసులో నిశ్శబ్దం అహ్లాదకరమైన అకాశ చంద్రబింబంతో ఉపమిస్తున్నకవి అభివ్యక్తిలో ఉన్నత శ్రేణికి చెందిన విలువలను ప్రతిష్ఠిస్తున్నారు. ఉపమానం లేకుండా ప్రాచీన కవిత్వమేకాదు అధునిక కవిత్వం కూడా బ్రతికి బట్టగట్ట గలగడం కష్టతరమే అవుతుంది. వస్తువుకుతగ్గ అభివ్యక్తిని సాధించిన కవి మాదిరాజు రంగారావు.

చీకటి స్పర్శకు భయపడే ఎదలో
వెన్నెల దైర్య కళలు వహించని

అధునిక కవిత్వం ముఖ్యంగా వచన కవిత్వంలో కవిత్వవిలువలు రోపిస్తున్నాయంటూ అభిప్రాయ వదేవాళ్ళు ముఖ్యంగా ఈ యుగ లక్షణాల్ని ముందు అధ్యయనం చెయ్యాలి. మానవుడు సంజీవి సమాజంలో దైర్యం కోల్పోయే దుస్థితిలోకి నెట్టివేయబడినాడు. అయితే మాదిరాజు కవిత్వం మాత్రం అదుస్థితిలోంచి మానవున్ని విముక్త పరచడానికి, నమదృష్టిని పొందే ఉన్నతస్థితికి తీసుకురావటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. కేవలం ఏ ఒక్క ప్రాంతానికో దేశానికో కాదు. మాదిరాజు సార్వజనీన భావనతో మొత్తం మానవులందరి మనోభూమికలో వెలుగులు నింపే కృషి చేస్తున్నారు.

‘చీకటి X వెన్నెల
భయం X దైర్యం.

సంక్షేపభారత వ్యవస్థలో చీకటియాభ
నికీ ప్రతిక. వెన్నెల దైర్యానికి సంతేతం.

ఇక్కడకవి కర్తవ్యోన్ముఖమైన చైతన్య
శంఖారావం అంతస్సుత్రంగా కవిత్వామృత
స్పర్శ చేస్తున్నాడు.

కానీ ఈ నికావరణం
రాగంతో పునీతమయం
కానీ ఈ హృదావరణం
నాకుతో ప్రకాంతమయం

ఒక పంక్తి వ్యతిరేకంలో మానవహృద
యం వికారో నిందిపోతుంది. అది రాగంతో
పునీత మయంకావాలని ఆశించటం ద్వారా
కాంతి పల్ల కవికి గల విపాస సువ్యక్త మవు
తున్నది. రాగం - నాదం ఇటువంటి ప్రస
న్నాత్మక మంతాల శబ్దములను అధునిక
కవిత్వ ప్రవాహంలో ప్రయోగించటం మూడి
రాజా కవిత్వంలో చూస్తాము. అయితే ఇట్టి
పదప్రయోగాల ద్వారా దుర్బరపరిస్థితిని సైతం
అహ్లాదకరమైన సుందరదృశ్యంగా తీర్చగల
Aesthetic sense తో, కూడిన కవి
త్వమును మూడిరాజు రచించారు. మధుర శబ్ద
ప్రయోగంతో విలక్షణమైన కవిత్వ పొంద
ద్యముగల సామాజిక సౌందర్య కవిత్వాన్ని
రచించారు.

రాత్రి కొండల మాటున తేజస్వి
ఎంత సేవని దాగి చరించేను
చూపులో అలలె మతిలో ఊహ
దేలలె ముఖవిధి హాసించేను

సత్యమూ, ధర్మమూ, న్యాయమూ అగ్ని
వంటివి. రాత్రి దాగిన సూర్యుడు ధర్మం.
ఇదితప్పక ఉదయిస్తుంది. కొంతకాలం అవ
సరం. మనుజుని మనోమందిరంలో ఆవ
రించిన విక, నిద్ర, అజ్ఞానం, భ్రమ తొలిగే
సమయం వస్తుంది. కాలం ఊరుకుంటుందా
నిర్మితితో మన జీవితాలమీది నుండి నడిచి
వెళుతుంది. అయితే ఇలా వెళ్ళిపోయే ప్రతి
క్షణమూ వాస్తవమని కవి అభిప్రాయం.

4. ఆంధ్ర ముద్రక సమీక్ష

—భాషాప్రవీణ శ్రీ రాళ్ళపల్లి రామసుబ్బారావు, ఎం.ఎ.,

సంస్కృత సాహితీ సరస్వతికి సమ
ర్పించబడిన మనోహర మండనములలో
'అమరుక' శతక మొకటి. దీని రచయిత
శ్రీ శంకర భగవద్భాషుని శ్రీశంకర దిగ్వి
జయము చెప్పుచున్నది. ఉభయ భారతీని
కామశాస్త్రమున జయించుటకు అమరుక
మహారాజు శరీరంతో (మృతమైనది) పర
కాయ ప్రవేశ విద్యద్వారా ప్రవేశించి కామ
శాస్త్రజ్ఞానముననుభవ విత్తముగా గ్రహించిన
తదుపరి యా శరీరము ఏడది, తననిజదేహ

ఈ వాస్తవం చీకటిలేదా వెలుతురు గుర్తుగా
సాగిపోదూ ఉండటం మానవజీవన గతి విశేష
పరిణామ.

"స్మితకోమలతో నిలచింది క్షితిజం
ఉదయస్ఫటికం ఎలె ఉంది హృదయం"
హృదయ గతమైన స్వచ్ఛతను కవి
మానవునిలో ఆశిస్తున్నాడు. నవ్యుడున్న
వెలుగులతో క్షితిజం నిలిచిందట. ఆత్మవిశ్వా
సంతో, ఆశతో, రై ర్యంతో, త్యాగశీలంతో
వెలుగులు నిండిన క్షితిజంవలె మానవమనస్సు
స్వచ్ఛతతో భాసించ వలెనని కోరుటలో
అభివృద్ధికరమైన కవిత్వంలో సున్నితభావ
నను సుకుమారతను అవిష్కరిస్తున్నాడు.
అయితే ఈ విలక్షణ వక్రవిత్వ మహా తర
ప్రయోజనం మానవున్ని నిరంతర కర్మ
శీలిగా త్యాగశీలిగా రూపొందించుటయే. అత
జయాలను వైతం ఎదుర్కోవటంగా మాన
వుడు మానసికంగా పొందవలసిన పరిణతిని
సాదించుటకే హృదయాహ్లాద సామాజిక
భావ శిఖరాను మూడిరాజు అవిష్కరించారు.

ఇంటిలోకి ఆడుగువేయడం ఒకవిశ్రాంతి
ఇంటినుండి బయటదూకడం ఒకవిశ్రాంతి
చలనం జీవలక్షణం అని చెప్పుకోవలసిన
ఈ పందర్బంగా 'నటన ఒక విధమైన
విశ్రాంతి' (Art is one kind of
relaxation) అన్న డాన్లన్ వాక్యం
సంస్కరించుకోవడం సముచితం. డాన్లన్

ముతో సుఖయభారతిని జయించినట్లువినబడు
చున్నది. కాని యీ శతకకర్త "అమరుకుడ"
ని యాలంకారికులు చెప్పియున్నారు. క్రి.శ.
800 వాడగు వామనుడు, క్రి. శ. 840
వాడగు నానంద వర్ధనుడు నీ శతకములోని
వద్యము బాదాహరించుట నీతడు కేవల శతాబ్ది
కాని యంతకు ముందుగాని జీవించి యుండ
వచ్చును. నీటర్పు పండితుడు స్వర్ణకులాలం
కారు దొకడీ గ్రంథ రచయిత యని 'విశ్వ
ప్రఖ్యాత నాడిందమరు లతిలతో విశ్వకర్మా

తనకు తగిలిన అన్ని దెబ్బలనూ, వైఫల్య
లనూ నోరు విప్పకుండా మనముందు పెట్టి
నవ్వించాడు. ఇక్కడ మూడిరాజు నీరియన్ గా
చెప్తున్నారు విశ్రాంతి గురించి, జీవితమే
విశ్రాంతి అనే ఆరం వ్యక్తంచేసి కర్మ
(క్రమ), పట్ల మానవునికి పద్భావనను కలిగిం
చడం హరదీయం. ఈ జీవలక్షణ ప్రతి ఫల
నం మూడిరాజు కావ్య మందారాల్లో గుబాళిస్తూ
ఉంటుంది.

ఊహలోన చూపులలో
వెల్లువీడ బొమ్మలతో,
ప్రాణమాడుదాక సదా
జీవితం యధార్థభరం!

మానవ మానసిక అంతస్సమరం నిరం
తరం సాగుతూనే ఉంటుంది. వ్యక్తిమన సత్య
ప్రభావం సమాజంపై ప్రసరిస్తే సమాజగత
భావప్రసారం వ్యక్తిపైనా ప్రసరిస్తుంది.
చారిత్రక మలుపులకు మూలం మానవ
సమూహాల చైతన్యమే.

ఆక, మరీ ముఖ్యంగా సామాజిక భవి
ష్యదాశ మూలసూత్రంగా సాగిన ఈగీతం
శవనగీతాల్లో ఒక మణిమాల. మానవీయ
దృక్పథం, ప్రజాసామ్య భావన విశ్లేషణ
చెందిన ఈ 'ఆకాస్పందనం' విలక్షణ
కవిత్వ విలువలతో, అభివ్యక్తిపూర్వక ప్రయో
జన వైశిష్ట్యవీ, కలిగి ఉంది భాసిస్తుంది.

(000)

ద్వితీయః' అనిచెప్పెను. కాని సాహిత్య చరిత్రకారు లీ గ్రంథరచయిత 'అమరుకు' ధనియే భావించుచున్నారు.

ఈ యమరుకకమునకు అర్జునదేవ, ధృతమదేవ, రవిచంద్ర, సూర్యదాన, శేష రామకృష్ణాదులు రచించిన వ్యాఖ్యలనేక ములు గలవు. ఇందు రవిచంద్ర కృత వ్యాఖ్యానమధ్యాత్మిక పరము. క్రీ. శ. 14వ శతాబ్దినిగల పేమభూపాలుడు 'శృంగారదీపిక' యను వ్యాఖ్యను నాయకా భేదములను వివరించుచు వ్రాసెను.

శృంగార రసపారమ్యమును సంభావించ 'జేనెడి యీ 'యమరుక' కతకమునకు శ్రీ ఆదిభట్ల పట్టాభిరామయ్య గారాంధ్రీకరణము గావించిరి. దీని 'కాండ్రా మరుక' మను పేరు నిడిరి.

ఇందలి భావములు 'అమరుకము'ను యథాతథముగా వసుకరించును. భావవ్యక్తి కరణ మార్గమున భాషను మాత్రమే మార్చిన సౌందర్య సాధకత్వము సాధ్యముకాదు. ఆది భట్లవారు స్వతంత్ర శృంగార భావనములను సహృదయుల కందించిన క్లాంధ్రీకరించిరి. ఇతివృత్తము ప్రాతదై నవృత్తికి కవి ప్రతిభ యాభావనలకు నవత్వమును గూర్చ గల్గును. విశ్వనాథవారు రామాయణ కల్ప వృక్షంలో 'కవి ప్రతిభలోన నుండును' గావ్యగతికాంక్ష ముల యందు తొందరి యైనపాళ్ళు; ప్రాగ్వి వశ్యిన్మతంబులరసము వేయిరెట్లు గొప్పది నవకదాదృతిని మించి' - అని చెప్పియుండుటలో నపూర్వేతి వృత్తము గన్న నపూర్వ వస్తు నిర్మాణక్షమమైన ప్రజ్ఞగొప్పదిగా భావించిరి. శ్రీ పట్టాభిగారి కట్టి ప్రతిభ పుష్కలముగా నుండుట భావములు ప్రాత నై న నవి వ్యక్తికరణ విధానమున నవి నవ్య తరములైనవి.

అమరుకమున శృంగార భావములు ప్రధానముగ విలంబింపబడును. ఈ కావ్య

మున కామశాస్త్ర విషయములు ప్రబోధింప బడును. వాక్యమునుని కామసూత్రములలో 'ధర్మార్థకామే భ్యోనమాః' - అని ధర్మార్థము లతో కామమునకు తుల్య ప్రాధాన్యమంగీకరింపబడెను. 'కామంచ యోవనే' - అను సూ॥ లో యోవనావస్థలో కామము గ్రాహ్య మని చెప్పబడెను. 'శరీర స్థితిహేతు త్వాదాహరణ ధర్మాతోహికామాః' - అనుసూ॥ న కామము సర్వసాధారణ విషయముగా చెప్పబడుట కావిషయములు సర్వజన గ్రాహ్యములని స్పష్టమగుచున్నది. ఈ కామ విషయములు తప్పక గ్రహింప దగునని కామశాస్త్రములు విద్యానముచేళా ధ్యాయములు 'ధర్మాంగ విన్యా కాలాననువరోధయన్ కామసూత్రం తదంగ విద్యాశ్చ పురుషోద్దీయేత' - అను సూ॥ న పురుషులకు 'ప్రాగ్యోవనాత్ శ్రీ' - అను సూ॥ న శ్రీలకు గ్రహణశాస్త్ర విధి వివరింపబడెను.

వేదములు ప్రదుసమ్మితములుగను, పురాణములు మిత్రసమ్మితములుగను, చూనపు లకుపదేశ ప్రయోజనమును సాధించుచుండగా "కావ్యం కాంతా సమ్మిత తయోవదేశ యుజే" - అను నారంకారిశోక్తి వసుసరించి కావ్యములానందముతో గూడిన యుపదేశ మును గావించుచున్నవి.

'ధర్మార్థ కామమోక్షేషు
వైచక్షణ్యం కలానుచ
కరోతికీర్తిం ప్రీతించ సాధు
కావ్య విషేషణమ్' - అను

నభియుక్తోక్తి వసుసరించి సాధు కావ్యములు చతుర్విధ పురుషార్థ సాధకములు, అనంద ప్రదములని తెలియబడు చున్నది. జగన్నాథుని మతానుసారము 'రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్దము' కావ్యము. అట్టి కావ్యములలో రసధ్వని యుత్తమకావ్యత్వనిధి కలిగించును. అందును శృంగారము పరప్రహ్లాదనమైన రసము. అట్టిశృంగార రసధ్వని సమ్మితము,

కామపురుషార్థ ప్రయోజనకము నై న యుత్తమ కావ్యము 'అమరుకము'.

సర్వాలంకారికులు, సహృదయ మూర్ఖ స్థులు కావ్య ప్రవంచమున నుత్తమోత్తమ రచనగా భావించుచు నాస్వదించుచున్న 'యమరుక' విశేషణముల నవరోకింతము.

అమరుకములో వర్ణితములైన కామశాస్త్ర విషయములు శాస్త్ర సమ్మతములని వాక్యా యనుని 'స్వర్ణవిశేషవిషయేత్వస్యాభిమానిక సుభాను విద్ధాపలవత్కర్థ ప్రతీతిః ప్రాధాన్యా త్యామాః' - అను విశేష కామలక్షణము ప్రతిపాదించుచున్నది. ఇందలి నాయకానాయకులు చేష్టలవలన నివృత్త శరీరక సుఖానుభూతి వ్యక్తమై యుత్తమమగు మోక్షము నకు సాధనమగు శమ చిత్త వృత్తి యుద్బుద్ధ ముకావచ్చును. కావున నియ్యది శ్రీ శంకరులవంటివారు రచించి యుండవచ్చు నను భావనకవకాళ మిచ్చు నంతటి యుత్తమ గ్రంథ మైనది.

ఈకావ్యమందు వర్ణితమైనరసము శృంగారము. ఇయ్యది సంయోగ, విప్రయోగాది భేదములచే ప్రకాశించుచున్నది. వంభోగ, విప్రలంభ భేదములతో కూడిన రసస్ఫూర్తి కావ్యమందంతటను సువ్యక్తము. 'అంసపితైః ప్రేమార్ద్రైః

ముహూః ముకుళీకృతాః'
అనుమూలమునకు
'ఓదిగితటాలునన్ నిగిడి యొక్కొకమూరు
ముడింగియంతలో
వేదిరిపరాకు చే మెలుగు లీనుచు, వీగ్గున
వ్రాలి, టిచ్చపా
దొదవిన తెప్పపాటుడిగి యొప్పులకుప్ప
మనోను రాగముల్
విదితమునేయు చూపులను జూపె గృతార్థుని
నేని తెవ్వనిన్' -

- అనునది పట్టాభిగారి యాంధ్రీకరణము. ఇందలి నాయకముగ్ధ, మూలములో 'కథయ

మక్కతీతో యం ముగ్ధే' అను చతుర్థచరణమున వాచ్యముగ నాయక ముగ్ధయని చెప్పబడినది. అనువాదమున గ మ్య మై న ది. 'అలన' మనగా

'అలనం తదభీష్టార్థా ద్వీదా ద్వైర్యన్ని
వ ర్తితం
వళితం తన్నివృత్త న్య భూయస్త సావ్యలో
కనమ్ -

అనునభియుక్తోక్తివను నరింది లక్ష్యమునుండి తొలినది యనియు, 'వళితము' - అనగావునః ప్రవృత్తమైనది యనియునర్థము. ఈ భావములు 'ఓదిగి తటాయనన్ నిగిడి' - అనుపై యనువాదమున స్వేచ్ఛగా సువ్యక్తములైనవి.

ప్రాథమికావస్థలోని నాయకా నాయకుల చక్షుఃప్రీతియే రసస్ఫోరకము - వసుచరిత్రలోని 'తొలుదొలుతంవిలోల రుచిఁదొంగలి తెప్పల నాని కర్ణకుండల రుచి భావదళ్యముల దావున నల్లన బొంచి మించులై వెలువడి' గిరిక చూపులు వసురాజును ముట్టడించుటలో చక్షుః ప్రీతి సువ్యక్తము. మనుచరిత్రములోని "విలోకనప్రభాకాల ములన్ దదీయ పదవీకలకాంబుది వెల్లిగొల్పుచున్" - అను పర్వవముగూడ పైవాని వంటిదే.

ఇక మధ్యమ నాయకా విషయమున సంభోగ శృంగార విషయముగల

'దంపత్యోర్నిశిజల్పచోర్గ్గ మకుతే నాక
ర్థితం యద్వచః
తత్రాత్మగ్లదు వన్నిచౌ నిగదితం తస్యాతి
మాత్రం వదూ
కర్ణాలంబిత వద్మరాగ శకలం విన్యస్య
చంచూపు'వే
ప్రీదార్తా విదధాతి దాడిమపరివ్యాజేన వాగ్మం
ధనమ్' -

అనుమూల శ్లోకమునకు
'సరగున నాడుకొన్న సరవంబుల రాతిరి
విన్నచిర్వితా

గురువుల వద్ద మువ్వుటలు గుల్వగఁబెట్టుచు
మంట వీగుతోఁ
దరుణీయుఁ గమ్మఁ గెంపుఁ బొడి దాడిమ
గింజ వెపంబుగాగదా

వెరవున విద్వి మాన్వె మురివమ్ములు దొల్క
నుపాయ మొప్పగన్' -

అనునది పట్టాభిగారి యనువాదము. ఇందు నాయకుడనుకూలుడు. నాయక స్వీయ, ప్రగల్భ, సంభోగ శృంగారము వర్ణితము. నాయక వీగుతో మురిపెమ్ములు వోవుచు నుపాయ విశేషముచే తమ రహస్య సంభాషణములను వియల్పదకుండ కాపాడుకొనుటలో మత్తమ వ్యంగ్య మర్యాదకలదు. 'కర్ణాలంబిత వద్మరాగ శకలము'ను 'దాడి పరిభ్రాంతి'తో చియకకండించుటలో నాయక ప్రాగల్భ్యము వ్యక్తమగును - ప్రీదార్తయై ప్రగల్భయగుటమధ్యమ నాటకాత్వమునందు చున్నది. 'చన్ననేత్ర ప్రతీదాశో నర్మ గర్భోఽర్థ హేతవే' - అను నర్మగర్భ లక్షణ మిందు సువ్యక్తమగు చున్నది.

దీరానాయక మానకృత విప్రలంభమున నాయకుని యేవిధముగా దండించునో యాక్రింది శ్లోకము తెల్పుచున్నది.

"ఏకత్రాసన సంగతిః పరిహృతా ప్రత్యుద్గ
మాద్ధూరతః
తాంబూలావయన చలేన రథసాశ్లేషోఽపి
సంవిమ్మితః
అలాపోఽపి నమిశ్రతం తరిజనం వ్యాపార
యన్యాన్తికే
కాంతం ప్రత్యువదారతశ్చతుర యాత్రోదః
కృతార్థీకృతః" -

అను మూలనకు
'దవులనె జూచి లేచి యుచి తాన నమున్
గుమకూర్చె కింకిణీ
రవము పెరింగ నేగకవు రంపు విడెమ్మును
దేర నూదిగం

బువిదకె బుంగఁజెప్పుచును నొక్కట
నుండదు కొగిరియదా
ర్జవమునఁ బల్కిరింపదులోన్ పరిసేవల
దీర్చె నాతియన్..

అను తద్యము పట్టాభిగారి యనువాదము. ఇందలి రచన హృద్యము. మూలములో నాశ్లేషము విశేష యుక్తముగనుండ వనువాదమున విడెము కర్పూరసంమితమైనది. మూలభావమును స్వతంత్రశయ్యా సౌభాగ్యముతో వంతరించుట జరిగినది.

ఇక దక్షిణ నాయకుని వ్యాపార విశేషమును వర్ణించు,

'దృష్టైకావన సంగతే ప్రియతమే శక్పాదు
పేత్యాదరా
దేక స్యానయనే విధాయ విహితక్రిదాను
బంధవృలః
తిర్యగ్వక్రిత కంఠర స్పృహలక ప్రేమోల్లాస
న్మానసా
మస్తర్లాస లసత్య పోలపరికాంధూర్తౌఽవరాం
చుమ్మతి||' -

అనుమూల శ్లోకమునకు
'ఒక కయ్యన్ప్రియ భామలన్గని ప్రియుం
దుత్సాహియై హాస్యచ
ర్యకుటోలెన్ వెనుచక్కిచేరి యొక లోలాక్షిం
బ్రతారింపవా
రక కన్దోయిచి మూసి, పేటొకటె లీలామంద
హాసాంకుర
ప్రకటన్నిగ్గకపాల హర్ష పులక వ్యక్తాన్య
చుందించెనె' -

అనుననువాదము మధుర భావనావిష్యందిని యైనది. ఒకటె కనులు మూసి మరి యొక తెనుచుందించిన నాయకుని దక్షిణత్వము సహృదయైక వేద్యము. మూలములోని 'ప్రేమోల్లాసన్మానస' యైననాయక 'అంతర్హాసలసత్య పాలపలక' కాగా అనువాదము 'లీలామందహాసాంకుర ప్రకటన్నిగ్గ కపాల హర్ష పులకవ్యకాన్య' - అనుటలోననువాద

కుని చాతుర్యము వ్యక్తము. ఒకతెముగ్గు; పేటాకతే మధ్యాహ్నగల్పు లందవ్యతమ కావచ్చును.

ప్రణయమానమును వరించు శ్లోకమైన 'ఏకస్మిన్ శయనే వరాజ్ఞానకయా వీశోత్తరంతామ్యతో రన్యోన్యవ్య హృదిస్థితేఽవ్యనువయే పంరక్షతోరారవం దంవత్యోక్తవృత్తై రపాంగ వలనాస్మి శ్రీ భవచ్చక్షిగోః

భగ్నమాన కలిస్సహస రథసవ్యావృత్త కంఠగ్రహమ్' -

అనుమూలమున కీ క్రింది వద్యము పట్టాభిగారి యనువాదము.

'పానువునందు దంవతులు హృదయ మార్మోగ మౌచు పండియున్ మానము దాల్చుకొంట బ్రతిమాలుట లిరువరి బుద్ధిచోద్యమై కావగనేక కాలమున గాంచిరియొందొరునట్టి జూపుతో లేనగ వంకురింప నడలెన్దిగి వెంటనే కౌగి లబ్ధెన్ -'

- ఈ వద్యమున మూలాతిశయియై 'ప్రణయమానస్యాత్ కోపావేశిత యోర్వయోః' - అను లక్షణాను సారి ప్రణయ మానము వర్ణితము. సహసరథస వ్యావృత్త కంఠ గ్రహమ్' - లేనగవంకురింప నడలెన్దిగి వెంటనే కౌగిలబ్ధె' నను అనువాదము ప్రసాదమధురము.

అమరుకములోని (మూలము నందలి) 'విశ్వేషచ్యుత చందనం స్తవతటం విర్భృష్ట రాగోఽథంబ నేత్రే దూతమనంజనే పులికా తవ్వితవేయం వత్స

మిథ్యావాదివి: దూతి: బాంధవంబన పొజ్జాత పీడాగమే వాసీం స్నాతు మితోగతాని వపు వస్త్రస్యాద మస్యాంతికమ్' -

- అను శ్లోకమును 'విడియపు: గెంపు మాపె:బెడవిం, జను కట్టువ: ఇంద్రవద్రవం బెడలెను, గండ్లకాటుక నశించెను నెడదను గుందుచుండ వలహీనుని వద్దకు నంచు చెప్పి సౌం పెడలగ తానమాడ జవితే భళి: దూతిక: కల్ల లేంనే!'

అనునది పట్టాభిగారి యనువాదము. ఇందుదూతీ ప్రకారము వరసనల్లాప మధురముగ సంసూచితమైనది. ఇందు శకుడగు నాయకుడు దూతిని సంగమించుట రీరా నాయిక చతురముగ సూచించినది. ఈ శ్లోక ముత్తమ కావ్య మగునా యను విషయమున నాంకారికులలో మతభేదము లున్నప్పటికి నహృదయులలో వట్టి సందేహమునకుఁ దావులేదు.

సరస సహృదయుల హృదయహరిణి యైన మరొక్క శ్లోకమును మాత్రము పరిశీలింతము.

'కూన్యం వానగృహం విరోక్యకయనా దుత్తా యకించిచ్చనై విద్రావ్యాజము పాగతన్య ముచిరం నిర్వర్ణ్య వత్కుర్ముఖమ్ విస్మయం పరిచుంఖ్య జాతపుంకామలోక్య గంధసరీమ్ లజ్జావస్ర ముఖీ ప్రయేణ హసతా చాలా చిరంచుంబితా||'

అను మూలశ్లోకమునకు 'ఎవరును లేకయుంట పరికించియు మంచము నుండి మెల్ల గా రవళినడంచి లేచివిడురన్నటి యొంచెడి కాంతు మోము బు జ్జవమునఁ జూచుచున్ ముగుడజంకకముద్దిడి పుల్కిరింప నీ గ్గువరలనిల్చె, నవ్వుచును గోలవతండును ముద్దులాడెదో!' -

అను వనువాదము సరసమందర భావనా పరిభావిత మైనది. సుంభోగ శృంగారము. నాయికముగ్గు, నాయకుడనుకూలుడు. ఏకాంత దేశమున నుజ్జ్వల భావనచే నామె ముద్దిడికొను చున్న సమయమున నాతడు మిథ్యా నిద్రను మాని యామెను చుంబించుట నహృదయైక సంవేద్య భావన యనుటలో సందేహము లేదు.

ఇట్టి వనేక రమణీయఘట్టలమరుకములో నానందస్యందినులయి హృదయముల నాకట్టు కొను చుండును.

అగ్రామ్యనిర్మల భావనలే శృంగార శబ్ద వాచ్యములని శృంగారకుచిరుజ్జ్వలః' - అను నభియుక్తికి చెప్పును. అమలి మైనశృంగారము పరబ్రహ్మానంద సద్భావనందము నిచ్చును. అందులననే 'శృంగార ఏవ మధుర: పర ప్రహ్లాదనో రస:' - అనుట జరిగినది. కామమగ్రాహ్యముకాదని తెనాలి రామకృష్ణుడు 'కామ వికారమాత్మనవగాఢత దాలెనయేవి విప్రక: న్యామణులన్ వహ్రవ మయినను పరియించి రమింపరాదె' - అని అనుటలో స్పష్టమగుచున్నది.

అగ్రామ్యమై, అమలినమై, పురుషార్థ ప్రదా యనియైన కామమునమరిక శృంగారములో రంగరించిన 'అమరుకము' లంగారు పాత్రమున కూర్చుండిన వద్మరాగ ములబంధము మున వలె ప్రకాశించుచున్నది.

అట్టి అమరుకాంధ్రీకరణముతో శ్రీ అది థట్ల పట్టాభిరామయ్యనజరామరకిర్తి నార్జించు కొనెను. ఈకావ్యము సహృదయ హృదయ ప్రమోదము చేకూర్చు వనుటలో సందేహము లేదు. దీని సౌందర్య సమారాధనముతో సర సులు సమ్మోది తులగుదురు గాక:.

'జయన్తి తేసుకృతిన: రస విద్వా: కవిక్వరా: నన్తి యేషాం యశ:కాయే జరామరణం రుజా:' -

5. “రేపటి వేకువ కోసం” - కావ్యసమీక్ష

— శ్రీ కె. వెంకటేశ్వరరావు యమ్. ఎ.,

ఆధునిక ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో పుంఖాను పుంఖాయగా కవిత్వా సంకలనాలు నిత్యమూ వెలువడుతూనే ఉన్నాయి. సామాన్య మాత్రపు సాహిత్య కామనకు ప్రథమ సోపానంగా ఆధునిక కవిత్వం పరిధి విల్లాలనే ముసుగులో, నాసిరకం సాహిత్యం, విలయ తాండవం చేస్తున్న ఈరోజుల్లో, ప్రముఖ కవి శ్రీ కృష్ణస్వామిగారి ‘రేపటి వేకువ కోసం’ అనే కవిత్వ సంపుటి, వెన్నెలరేఖలా వెలువడింది. భావికాలకోసం, రేపటివేకువను ఆహ్వానిస్తున్న శ్రీ కృష్ణస్వామి ఆంగ్ల, ఆంధ్ర, తమిళ సంస్కృత భాషాసాహిత్యాల తోపరిచయం కలిగే వారవటం విశేషం.

కవి నిర్దేశించిన గ్రంథశీర్షికను బట్టి, ఆయన భావనాబలాన్ని, పండిన కవిహృదయాన్ని భావించవచ్చు. నేటి సమాజాన్ని వట్టి పీడిస్తున్న, సర్వాంగీణ పరిష్కారం చేసుకున్న దుష్టశక్తులను కుదముట్టించి ‘సర్వే జనానుభవోభవంతు’ అనే వికారదృక్పథం, ఈ కవిత్వ సంపుటిగా అవతరించింది.

నేటి సమాజ స్వరూప స్వభావానికి తన కవిత్వ సంపుటిలో కవి శ్రీ కృష్ణస్వామి అవి స్ఫురించిన తీరు సహృదయ హృదయనైవేద్యంగా ఉందని చెప్పక తప్పదు. ప్రాచీన సాహిత్యంలోనే విజయైన కవిత్వం ఉందని వాదించే తీవ్రవాదులకు, ఆధునిక సాహిత్యంలోనే అద్భుతమైన కవిత్వం ఉందనిగాండ్రించే అతివాదులకు మధ్య సమన్వయ సందాన కర్తగా ‘రేపటివేకువకోసం’ అనే కావ్యంలో కవి శ్రీ కృష్ణస్వామి నాజ్జక్కరిస్తారు.

ఈ కవిత్వ సంపుటిలోని తొలి కవిత “సౌరగం” అనే ఖండికలో ప్రజాకవుల మని చెప్పకొనే కుహనా కవుల్ని కవి అందంగా దుయ్యబట్టిన తీరు ప్రజా కవుల్ని సైతం కదిలించేటట్లుగా ఉంది.

ప్రజాకవుల పాదాలకోసారి మొక్కితే
ఈ జలకడతేరిపోయింది.
ఆరిమాటట్టుకొని మనం నిలబడితేనే మన
కట్టం గట్టెక్కుతాది
మనకి సౌరగం కనబడతాది’

పై చరణాల్లో కవి ప్రయోగించిన భాష ప్రజాకవులమని చెప్పకొనేవారు వర్ణించే తాడి తపీడితుల భాష. అదివారి అమాయకపు ఘోష, అజ్ఞానపుటంతకారంలో అల్లాడుతున్న అమాయకులైన జీవుల మూగవేదన, ఈ ఖండికలో ప్రతి అక్షరంలోనూ ప్రతిబింబిస్తోంది. ఆ అమాయకుల దరి ద్రాన్ని సౌముఖ్యమేమికోవాలనుకునే అచరణ కూన్యలైన కవుల రచనల్ని ప్రతిఘటిస్తోంది. తాత్కాలికమైన ఆవేశాన్ని రెచ్చగొట్టే కవుల ప్రసంగ రచనల్ని విని, క్షణికోద్రేకంతో ఊగిపోయిన ఒక కార్మికుడు ఇంటికి వచ్చేసరికి

ఓరిసిన్నోడా! —
సౌరగానికెల్లి పో నా వేట్రా !!

అనే చరణాలు, విన్నా, చదివినా, హృదయాన్ని కదిలించకుండా, కుదిలించకుండా ఉండలేవు.

‘ఓ మతిమెత్తని మనసుని ముక్కలు చేసి, నలిపేసి, గాయాలుచేసి, పరమాన్నం వండుకుతినే రాకాసిమూకల్ని’ ‘మాటల గారడీచేసి మానవశక్తిని దోచే దోపిడిగాళ్ళని’ ‘మెతుకులు చూపి మానందోచే మహిషాసురుల్ని’ అంటూ “నవభాష్యం” అనే ఖండికలో, నేటి సమాజదుష్టరూపాన్ని నిలుపు బద్దంలో చూపినట్లు చూపారు. ఈ కవితలో వాదన ఉపమానాలు కవిభావుకతకి, లోకజ్ఞతకి దర్పణాలు.

కవిగా, కంఠిగా, అవ్యక్తమైన భావోపరికిన ‘కన్నీటి జడులలో తడిసిన పారావ

తాయ’ ‘నీరాకణోసం’ అనే ఖండిక. తప్పి పోయిన వుత్తుని కోసం పరిశవించే వేదన కవి హృదయాంతరాళాల్లో రగిలి అలా కవిత్వ రూపంలో ద్వనించింది. ఈ ఖండిక, నన్నయగారి శకుంతలోపాఖ్యానంలోని “విభరీత ప్రతిభాష లేమిటికి ఉర్పినాద, ఈ పుత్రగత్ర పరిష్కారం సుఖంబునే కొనుము” అనే పద్యాన్ని స్ఫురణకు తెస్తోంది. ఇది, తండ్రి బిడ్డలమధ్య గల అనుబంధానికి అక్షరరూపం. కనుకనే ఈ ఖండికలోని ప్రతిఅక్షరంలోనూ కవిత ఉవ్వెత్తున పొంగిపొర్లింది. ఇందలి అక్షరాలు, కవి గుండెల్ని మండించి, కళ్ళల్లోంచి దూసుకువచ్చిన విస్ఫులింగాలు. “దారి తప్పిన చిరంజీవీ నా ప్రశ్నకుబదులేదీ: “ఏ పున్నమి వాకలో నీరాకణ్ ఎదురు చూసేదీ?” అని కవి ప్రశ్నించిన తీరు, ఏ రాతిగుండెనయినా, కంట తడిపెట్టించక మానదు. శ్రీ బసవరాజు అప్పారావు వ్రాసిన ‘కాపురమ్మ వచ్చిన కన్నెపాపాయి ఇల్లు ఖాళీచేసి వెళ్ళిపోయింది.’ అన్న చరణాల్ని గుర్తుకు తెస్తోంది కవిత.

‘జితోఽస్మి’ అనే ఖండికలోకవి తన వ్యక్తిత్వంతోపాటు, సామాజిక జీవనాన్ని కూడా అందమైన తన కవిత్వ వాణిలో అభివర్ణిస్తా.

‘కాంం కాలపాళమై నన్నీడ్చికు పోతోంది నిస్సహాయుణ్ణినన్ను చూసి ప్రతిపక్షం పరిహాసం భుజిస్తోంది’
‘అందని ఆకాశతారలకు అగ్రుణ్ణు దాచ లేను అందిన ఆకాశసుమారతో పోటీపడి నవ్వలేను’

అంటారు. ఈ చరణాలు కేవలం కవి వ్యక్తిత్వానికి మాత్రమే కావు. తన హృదయంలో ప్రతిబింబించే సమాజాన్ని గుణి వంగ చూపించారు కవి.

భారతదేశజాతిపిత, మహాత్మాగాంధీపై కవిత్వం వ్రాయని ఆధునికకవి ఆంధ్ర దేశంలో లేడంటే అతిశయోక్తిలేదు. కాని,

శ్రీ కృష్ణస్వామి 'బాబోయ్! మళ్ళీవృట్టకు' అనే ఖండికలో - గాంధీజీని, కుళ్ళివ ఈ సమాజంలో మళ్ళీ వృట్టవద్దని, దీవంగా, హీనంగా ప్రార్థిస్తూ వ్యంగ్యంగా, ద్వన్యాత్మకంగా, రాజకీయనాయకుల వలుతులలో వర్ణించిన విధానం వినుత్నం, వర్తమానకాలానికి వెక్కిరింక.

'జాతీయత, మనస్వేషాని దేశదేశాల చాటు
కున్నాం
చెట్టులాటి నీ పేరేచెప్పి అన్ని చేస్తున్నాం'

పైరెండు వాక్యాలు-'గాంధీజీ, నెహ్రూజీ పుట్టిన దేశమేనాఇది. టార్పిలెట్లు పట్టుకు రండి 'వెదుకుదాం' ఒకఅడుగుక కవి వాక్యాలని తలదన్నేట్లు ఉన్నాయి.

ఇజాలపేర్లు చెప్పుకుని, వచ్చినిజాల్ని ప్రాణంకంటే ముందుగా వణంపెట్టేవాళ్ళందరినీ, కవి 'ఏంతిట్టినా తిరుగులేదు.'

'అవకబ్బ భయం, అనాచార భయం నానీ,
నానీ అంటారు.

ఇందులోని కవికాంతరాత్మ అధునిక ఇజాల నిజాల్ని తెలియజేస్తోంది.

ఈనాడుకడు భ్రష్టమైన వదాల్లో 'గురు' శబ్దం ఒకటి. అజ్ఞానాన్ని తొలగించే వాడని, ఆ వదానికి వ్యుత్పత్త్యర్థం. కాని నేడు ఆ వదాన్నిఎంత దుర్వినియోగం చేస్తున్నారో, ఏ అపార్థాలకి గురిచేస్తున్నారో కళ్ళకుకట్టి నట్టు చూపించారు కవి. 'ఉత్సవం జరిపేద్దాం' అనేకవిక నేడు జరిపే ఉపాధ్యాయుడిన సంరంభంజురించే

'మేష్టారిని అహ్వనిద్దాం
చంద్రుడికో నూలుపోగంటూ
ఓ కాలువా కప్పేద్దాం
జాతి భవిష్యత్ భవనానికి పునాది రాయి
అవిపొగిదేద్దాం
నలుగురితోపాటు వసందయిన దిన్నరిచ్చేద్దాం
....

అంటూ పొగిన కవికల్లో, ఉపాధ్యాయుని కోసం జారే మొసలి కన్నీళ్ళు, కురిపించే కుహనాగౌరవాలు మనకి కనువిప్పు కలిగిస్తాయి. అధ్యాపకుల విలువల వెలుగుకట్టే నేటి సమాజాన్ని-కవి అధ్యాపకుడు కనక, తియ్యగా, తన తియ్యని పేదనతో మందలించారు.

కాళిదాసుని కాకరకాయలాగా, తిక్కనను తిక్కకంకరయ్యలాగా, విశ్వనాథను వెంగళప్పలాగా, వెక్కిరిస్తున్న నేటి కవి సమాజాన్ని కవిత్వంలో కమ్మగా తిట్టినందుకు కవికి అభినందనలు.

మనం ఉంటున్నది ప్రజాస్వామ్య యుగంలో, కాని. 'ఓట్లకోసం నోట్లు పెదజల్లే పెద్ద మనుషులు' ఐదేళ్ళకోసారి, ఓ వట్టెడు వికూడితో 'రంబీరోవన్యాసాలు' ఇచ్చినంత మాత్రంచేత, కంఠకోష, అరణ్యమోషతప్ప విజమైన 'పరిష్కృతి' జరగదని కవి అక్రొ శిస్తాడు.

కొన్నియుగాలనుండి మానవజాతి జననమరణచక్రం గిరగిర తిరుగుతూనేఉంది.ఎందరో జీవులు పుడుతున్నారు, గిడుతున్నారు. కాని ఒకవ్యక్తిని పోలిన మరోవ్యక్తి కనిపించడు. ఏదో విషయంలో చిన్న తేడా అయినా ఉంటుంది. పైకి ఒకేలా కనిపించే కవల పిల్లల్లో నైకం హస్తసాముద్రికరీత్యా భేదం కనిపిస్తుంది. No two things are alike in this universe (ఈ సృష్టిలో ఏ రెండు వస్తువులూ, ఒకేలాఉండవు అన్నారు పెద్దలు. ఈ వైవిధ్యమే సృష్టికిసోద. ఈ సృష్టిసౌందర్యాన్ని ఎంతో చక్కగా, సోపనత్వంగా, శ్రీ కృష్ణస్వామి 'యరేకా' అనే కవికలో అవిష్కరింపచేసారు. చేతికున్న ఐదుపేళ్ళు ఒకేరకంగా ఉండవు. కాని అది నష్టదాయకంగాదు. వాటిలో అవి కలహించు కుంటేనే నష్టం. అందుకనే ఎంతో దూర దృష్టితో, శ్రీ కృష్ణస్వామి 'మాయవలసింది మతాలుకావు-మతమౌధ్యం కూలవలసింది కూలాలుకావు-కులద్వేషం'

అంటారు. మతం అంటే ఒక కాత్విక చింతన, విశ్వజీవితంలోకూడా 'అది వాదీమ రందా' అని వ్యక్తికి, వ్యక్తికి ఉన్న తేడాని సూచిస్తూఉంటాము. 'ప్రతిమనిషిదీ ఒకమతం ఒకకులం. కాబట్టి మానవలసింది, ద్వేషాన్ని, మౌధ్యాన్ని కాని, మతాన్ని కులాన్నికాదు. 'దేశమంటే మట్టికాదోయ్ దేశమంటే మనుజులాయ్'

'మంచి, చెడ్డలు మనుజులందున
ఎంచి చూడగ రెండెకులములు'

అన్న గురజాడ వారి భావం భావిస్తున్న కవి శ్రీ కృష్ణస్వామి మరోఅడుగు ముందుకువేసి మతాల్ని కులార్నికాక, మతమౌధ్యాన్ని కుల. ద్వేషాన్ని, నిర్మూలించాలని హెచ్చిస్తున్నారు.

ఒక ప్రక్క శాస్త్రీయ విజ్ఞానం విశ్వతో ముఖంగా స్వైరవిహారం చేస్తూంటే మరో ప్రక్క అధునిక మానవుని అజ్ఞానం మానవత్వ విలువల రాహిత్యం అతన్ని అధః పాతాళంలోకి కూరుకొనిపోతోంది. పార్వ కారిక, పార్వజనీనమైన మహోన్నత మానవతా విలువలు మంటకలిసే మానవాళికి మనుగడే లేదని, 'మనిషీ నిన్ను మవ్వు కాపాడుకో' అన్న కవికలో శ్రీ కృష్ణస్వామి హెచ్చరిస్తున్నారు.

"Poets unacknowledged Legislators of the World" కవులు గుర్తింపబడని కావన కర్తలు) అన్న మాధ్యులర్పాట్లు వలుకులు గుర్తు తెస్తోంది కృష్ణ స్వామిగారి కవిక. కవి అంగ్లోపాధ్యాయుడుకదా! "నువ్వెక్కడికిపోలేదూ రాజా" అనేది ఎన్నడగిన వలికే

ఈనాటిదారిలే లేవటిపారులుగా మానవత్వ సౌందర్య సౌరభాల్ని భానికరాలకు అందించే ధర్మకర్తలుగా ప్రవర్తించాల్సిన యువతరం, "సోమరసం", "స్కాచ్", "వోడ్కా" "ప్లేదాయి", "ప్లేగర్ల"ల ప్రాంతమదంలో కొట్టుకొని పోవద్దని కవి పేడుకొంటున్నారు. నాగరిక రాజ్యామోహంలో మానవతను మరచి

పోవద్దని కవి, తన ఆవేదనని వ్యక్తం చేస్తున్నారు.

భగవంతుడు మానవజీవితానికి సిమెంటు రోడ్డు వేయలేదు. ఎటువంటి వారైనా జీవన ప్రస్థానంలో 'మిట్టపల్లాలో' పడుతూ లేస్తూ ప్రయాణించక తప్పదని 'విధివై పరీత్యం' అనే కవితలో విశదీకరించాడు.

మనం ఇప్పుడు ఉన్నది కృత్రిమ ప్రపంచంలో ఈ ప్రపంచంలో దొరకనిది ఒక్కటే, నిర్మలమైన మనస్సు. ఈవరిస్థితి ఏదోఒక్క ఊళ్ళోనేకాదు, మొత్తం దేశంలో, యావత్ ప్రపంచంలో. యదార్థాన్ని, నిర్మలమాటంగా చెప్పారుకవి.

"రాశి కూర్చినమూరిపెం మూన్నాళ్ళ ముచ్చటే కత్తి ఇచ్చేవరం వెయ్యేళ్ళు వెలిగే స్వర్గమే"

అంటూ శక్తిసముపార్జన విషయంలో మానవజాతిని జాగృతంచేస్తున్న ఈమాటల నేపథ్యంలో స్వామివివేకానంద తొంగిచూస్తున్నారు.

ఈ గ్రంథవతనం వల్ల కవి శ్రీ కృష్ణ స్వామిలో, ఒక భావకవిని, ఒక అభ్యుదయ కవిని, ఒక విప్లవకవిని, ఒక మహాన్నతమైన సంప్రదాయకవిని, కలదోసిదర్శించవచ్చు. గ్రంథాన్ని అమూల్యగ్రంథంగా సహృదయంతో పఠించిన పాఠకులకు ఒక అనిర్వచనీయమైన ఆనందం, ఒక అవ్యక్తమైన అనుభూతి కలగకమావదు.

సహృదయ విమర్శకుల్లో సామాజిక జీవన ప్రపంచంలో, ఒక అపూర్వమైన భావ చైతన్యాన్ని రగుల్కొలవ గలిగిన 'రేవటి పేకువకోసం' అనే గ్రంథంలో చెప్పక తప్పని, చంద్రునిలో మచ్చలాంటి కొన్ని రోపాలులేకపోలేదు. ఈ గ్రంథంలోని కవితా శీర్షికలు ఒక అనుక్రమణికలో లేకపోవటం, సహృదయ విమర్శకులకు కొట్టవచ్చేటట్టు కనిపించే ఒకనగ్న సత్యం. శీర్షికలు, గ్రంథనామచిత్రానికి అనుగుణంగా ఒక

6. ధనాభిరామము

— శ్రీ ముక్కవిల్లి సత్యనారాయణశర్మ

ధనాభిరామము. ఈపేరు వింటూంటే మనకు క్రిడాభిరామం గుర్తుకొస్తుంది. కాని దానికి దీనికి కాలభేదం విషయభేదం ఉన్నాయి. తేవలం నామ సామ్యస్ఫూర్తే. ఈ గ్రంథాన్ని రచించిన కవి నూతన సూరకవి. ఈ కవికాలాదుల కతని పీఠికే ఆధారం.

ఈతడు తిక్కనసోమయాజి వంశమైన అమాత్యవంశమున జన్మించినట్లు 'తిక్కన సోమయాజి పావన తరమైన యట్టికుల వర్ధనుడన్' మహాభేరుగలు నూతనకవి సూరయా హ్వయుడన్' అని చెప్పికొన్నాడు. ఇతడు అవస్తంభ సూత్రుడు. కాళ్యవగోత్రుడు. ముత్తాత అనంతనేనుడు, తాత మల్లయ, తండ్రి, తిప్పయ, తల్లి పార్వతి. శివభూజా ధురంధరుడు. రాజభూజితుడనని చెప్పికొన్నాడు. కానీ ఏరాజుల గౌరవాలు పొందాడో సరిగా తెలియదు. ఈతనికి వీరభద్ర స్వామి దయచేత కవిత్వ మభిషక్తు తెల్పుకొన్నాడు.

ఇక ఇతని కాలం. ఇతడు కవిత్వయమును నాచస పోముని, చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుని, భాస్కరుని, రంగనాథుని సుతించాడు. ఇందు క్రమంలో ఉన్నప్పుడు, పాఠకుల మేధసీ, హృదయాన్నీ ఒకే దారిలోనడిపించి రసావంద తన్మయత్వానికి దారితీస్తుంది. అప్పుడు ఇది కవితా సంపుటేకాక 'మహాప్రస్థానం' లాగ ఒక పరిపూర్ణమైన కావ్యం అవుతుంది.

మానవతావాదియైన కవి శ్రీకృష్ణస్వామి కలంగళంనుండి, ఉత్తమోత్తమమైన కవితారాగాలు, అమని కోయిలగానంలాగ ఆలపింపబడాలని హృదయ పూర్వకంగా ఆశిస్తున్నాను.

చివరివారి కాలమునుబట్టి యీతడు 14 వ శతాబ్దివాడని యూహించవచ్చు. ఈతనిగురువు ముదిగొండ వీరభద్రుడని గ్రంథంలో చెప్పాడు. రత్నకావ్యమును రచించిన భైరవ కవి ఈ ముదిగొండ వీరభద్రుని స్తుతించినందున ఈ సూరకవి భైరవకవి సమకాలికులు కావచ్చని భైరవకవి 1440 వాడని అందుచేత ఈకవి 1450 ప్రాంతమువాడు కావచ్చని గ్రంథ ముద్రావకుల అభిప్రాయము.

ఇతడు శివభక్తుడు అందును దక్షరామ భీమేశ్వరుడన్న మిక్కిలి భక్త. విఘ్నేశ్వర ప్రార్థన కంటెనూకూడ, ముందుగా భీమేశ్వర ప్రార్థన చేశాడు. కావ్యారంభమే భీమేశ్వర ప్రార్థనతో మొదలైంది. తర్వాత వీరభద్రుని, విష్ణువును, బ్రహ్మను, గణపతిని, పార్వతిని, లక్ష్మిని, సరస్వతిని, గురువును స్తుతించి 10వ శతాబ్దికి ముందున్న కొందర సంస్కృత కవులను స్తుతించాడు. తర్వాత తెలుగు కవులను స్తుతించి కుకవి పిరసన సత్కవి ప్రళంసచేసి తన వంశమును తనవిషయమును చెప్పుకొని కృతినామము కృతిభర్తను తెల్పి షష్ఠ్యంతములు చెప్పి కథా ప్రారంభం చేశాడు.

కథావస్తువు - ఒకనాడు ఇంద్రవజ్రలో రూపంగొప్పదని మన్మథుడూ ధనం గొప్పదని కుబేరుడూ వాదించుకొని, దాక్షరామంలో తమ వాదములను రుజువు చేసికొందమనీ ఓడినవారు ఇక వ్యర్థమున ప్రవేశింపరాదనీ ఇంద్రుని యెదుట శపథాలు చేసికొన్నారు. అట్లే దక్షరామానికి బయలుదేరారు. ముందు మన్మథుడు దక్షరామంలోకి వచ్చి తన మోహన రూపమున ఒక్క అందకత్తెను వశీకరించుకొని ఆమెను మైమరపిస్తూ ఉంటున్నాడు. తర్వాత కుబేరుడు నిద్రరూపంలో దిగి

అందరికీ డబ్బు విరజిమ్ముతూ మన్మథుని మైకంలో ఉన్న మగుణావతి అనే సుందరాంగిని కూడా డబ్బుకు దాసోహం అనిపించాడు. మన్మథుడు చిన్నపుచ్చుకొని స్వర్గానికి వెళ్ళలేక విరక్తుడై భీమేశ్వరుణ్ణి ప్రార్థించగా శివుడు కుబేరుణ్ణి మన్మథుణ్ణి కలిపి ధనరూపముల ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించి వారిద్దరినీ స్వర్గానికి పంపాడు. ఇదీ కథ.

ఇది మూడాశ్వాసములుగా వ్రాయబడింది. మొదట ఆశ్వాసమున మన్మథ కుబేరుల శపథాలు. రెండవ ఆశ్వాసంలో మన్మథుడు మగుణావతిని వశీకరించుకొనడం. మూడవ ఆశ్వాసంతో కథ సమాప్తి.

ఈ చిన్న కావ్యములోనే పందర్బాసు గుణంగా ప్రబంధ సామాన్యమైన వర్ణనలున్నాయి. ఇంద్ర సభావర్ణనం. అవ్వరావర్ణనం. సప్తగోదావరం - దక్షరామం వర్ణనలు వసంత - వన వర్ణనలు అల్పంగానూ మనోహరంగానూ సాగాయి. కథ స్వల్పమైనా కవి నైపుణ్యంచేత పఠితలనాకట్టు కొనే తెలిచేత, కావ్యం మనోహరంగానే ఉంటుంది.

వర్ణనలు వస్త్రసుగుణమైన తెలితో చాల అందంగా నడుస్తాయి. అవ్వరసంను 'విరిసిల్లు పండువెన్నెలలోని తేట లాకారం బుర్రై మేన కట్టెననగ'

అనే మన్మథుణ్ణి తమ్మి మీదనునుండు తరుణి ముద్దులపట్టి యల్ల రేరాయని యల్లుగుట్ట' అనీ మకుమారుల్ని మకుమారంగానే పరిస్పాడు.

సన్నివేశాల్ని వర్ణించడంలోకూడా కవి శ్రద్ధ కనిపిస్తుంది. మన్మథుని చూచి మోహవరణకల్పి ఉన్న అవ్వరలను ఇంద్రుడు మీకు ధనంగొప్పా; రూపం గొప్పా; అని అడిగినప్పుడు ఆ అవ్వరల రిచ్చపాటుని వర్ణించిన పొగసు చూడండి.

'ఈరకయుండె రంభ మరియొక్కతె కున్ కనునన్నఁ జేసె నిం దారగ మంజు మోష లెగనాడక మీదులు

చూచుచుండె తా నేరని యల్లు నూర్చుకొని కనిన్ కననట్లుగ మాట లేకపై చీరచెరంగు వట్టి పలచేతఁ బుడింకెను చిత్ర రేఖయున్.

ఇదే విధంగా మరొకసీసం నిండా చూపించాడు.

ఇంద్రసభలో కుబేరుడు ధన ప్రాధాన్యం చెప్పుతూఉన్నప్పుడు అతని మాటలలో లోకం ప్రకృతి చక్కగా వివరించాడుకవి. వెంటనే మన్మథుడు అతని మాటల్ని బండిస్తూ ధనం వల్ల కలిగే అన్యార్థాల్నికూడా యథార్థంగా పరిస్థితి చెప్పిన మాటలు అర్థంయొక్క అనర్థాల్ని పోషిస్తూ రసవంతంగా ఉన్నాయి. ఈ విధంగా ఏవిషయాన్ని ప్రస్తావిస్తే ఆ విషయాన్ని నిండుగా పాఠకుల మెచ్చుగా చెప్పగలిగింది.

తిక్కన వంశం వాణ్ణి చెప్పకొవడానికి తగినట్లు ఆయన్ని అక్కడక్కడ అనుకరించి అభిమానాన్ని చూపించు కొన్నాడు. తిక్కన విజయసేనము లోనిదని ప్రబంధ రత్నాకరం లోని 'మదనవశీకార మంత్రదేవత దృష్టి గోచరమూర్తిఁ గైకొని యెనొక్క' అనే పద్యానికి సరిగా సూరన "మదన వశీకార మంత్రరూపములన మెరిగెడు తొలుకా 'మేటుపులసెగ' అని వ్రాశాడు 'నడపాడ నేర్పి నవకంబు లతలన' అనేపాదం కేయూర బాహు చరిత్రలోని 'నడపాడనేర్పిన నవకంబునునుతిగ' తోపెనవేసి కొనిఉంది. కుబేర మన్మథులు చేసికొన్న శపథాలకు దాడుణి దిద్దిరం దిరిగె తల్లడ మందెను దిక్కులన్నియున్' నిజానికి ఈశవధాలకు ఇంత అతల కుతలం వదిపోనక్కరలేదు. కాని పూర్వకపుల ననుకరించే యత్నమే ఇది.

పాత్ర పోషణలో, పాత్రాచిర్యాన్ని బాగా చూపించగల నేర్పరి. మన్మథుడు దక్షరామం

లో ప్రవేశిస్తూ బంగారు నగలు ధరించటం ధనప్రాధాన్యానికి మొగ్గినట్లు కవి చేసిన యీ వర్ణన చూడండి.

'లాలిత దినతంతు జాల సంధాన విచిత్రాంకు కంబులఁ జెలఁగఁగట్టి పసిడివెన్నెలతోడి వద నిచ్చిగలసిన పూఁదేనె గంధంబు పొనగ నలఁది తన మోహనాస్త్రసంచలియైన చల్లని పరిమళ మిళిత పుష్పములు ముడిచి కామిని వశీకర మంత్రయుతమైన పూఁదేనె తిలకంబుఁ జాడువఱచి'

దినతంతువులు పూఁదేనె పుష్పములు ఈవన్నీ మన్మథుని అసలు సౌముఖ్య విరహిణి వేదనా సాధనాలు. ప్రస్తుత కార్య సాధనానుకూలత కోసమే అన్నట్లు కవి కూడా 'కామిని వశీకర మంత్రయుతం' అన్నాడు.

ఇతడు మంచి నాట్యసంప్రదాయాలు తెలిసినవాడు. దక్షవాటికలో వేశ్యలు నాట్యం చేసే సందర్భంలో చాలానాట్య విశేషాలు కవి వర్ణించాడు.

'ఇరువది యాటువీక్షణము లెన్నను నాలుగు వర్ణచేష్టలున్ బిరుదుగ నేడు భూనటన లర్వది నాలుగు దోర్విలాసముల్ నరసతఁ జూపి హంస వృష సామజవాయుకు ధృ సంగతుల్ పరువడి ముట్ట నిల్చి సితవంశజులొచన లాడుచుండగన్'

ఈ పద్యంలో చెప్పిన వన్నీ కేవలం కావ్యం తెలిస్తేనే తెలియాలి.

పాత్రల మనోభావాల్ని పాఠకుల మనస్సులకి హత్తుకొనిపోయేటట్లు చెప్పడంలో కూడా కవి సిద్ధహస్తుడే. ఆ చెప్పడంలో చూటుపెట్టాడు. మన్మథుని చూచిన సానెవడుచుల యువ్విళ్ళూటలు కవి వివరించినవిధం - వారి

నైజ దోరణిని చూపుతుంది. ఉదాహరణకు ఈ వద్యం చూడండి.

‘కాంక్షించి కన్నుల కరువెల్లఁ దీర దగ్గరి
వీనిఁ జూడని కన్నులేల.

విగియార కొగిటఁ బెనఁగి వీనిరుమునఁ
జక్కగాఁ గవీయని చన్నులేల’

ఉక్తి చమత్కృతి కూడా అత్యంత సహజంగానూ సమయోచితంగానూ కనబరచ గల నేర్పు. సుగుణావతి మన్మథుని చూచి విరహవేదన వదుతూ—

ననుజూచి వలతురందరు వనితానే వల్వనెంత
వానికి నై నన్
బిమమా యేమని చెప్పుదు ననవిత్తుడు నాకు
సాక్షి వనజదళాక్షి:’

అంటుంది చెలితో ఇది విరహాడే సామాన్య వచనం. అయినా ఇక్కడ వనవిత్తుడు ప్రత్యక్షసాక్షియే. ఏ పరిస్థితులలోనూ నిన్ను వదల వని చెలిచేత మన్మథునికి మాట యిచ్చే సంధర్భంలో కుబేరు వంత ధనవంతుడు వచ్చి నను కన్ను విడువ నను మనును. విజంగా రాబోయేవాడు కుబేరుడే. సుగుణావతి మన్మథుని విడిచి వెళ్ళబోయేటప్పుడు మన్మథుడూ మెతో “ధననాతుండగుడెంచి వీలువన్” అన్నావు కదా అంటాడు. ఈ రెండుచోట్ల మహాధనవంతుడన దానికి కుబేర వదం వాడి వట్లుగా కనిపించినా ఆ సందర్భంలో ఆవదాలు అచ్చంగా కుబేరుడే పాతకుండు స్ఫురింపిస్తాయి. అది కథావైఖరి.

సుగుణావతి మన్మథుల రత్నక్రిడను హృద్యంగా వర్ణించాడు. వర్ణనకు ఎక్కువ పద్యాలు వ్రాయక పోయినా వ్రాసిన అవ్వల్ప పద్యాల్లోనే వర్ణ్యాంశాన్ని విడమర్చి చూపించేస్తాడు.

వెన గళనాదమున్ మెరసి వేడుక గాఢములై
చెలంగగాఁ
బో నఁగిన హృద్య వాద్యముల పోల్కి
నితంబ భరంబునందు రె

క్క సముగఁ శింకిజుల్ మోలయఁ గాంతుని
యూరు తదగ్రవేదికన్
బనదకు కొత్తభావనక పోతగ నాదె విచిత్ర
రీరింన్’

ఈ విధమైన వర్ణనలు ఆయా ఘట్టాలలో భావ పుష్టితో హృద్యంగా ఉన్నాయి.

కథలో మున్ముందరి పరిణామార్పి కవి నేర్పుగా సూచించగలడు. కుబేరుడు దక్షరామంలోకి దిగాడు. శివ కుబేరులు మిత్రులు. అందుకే మిత్ర వమ్మకంగా నిర్ధరూపం దార్చి వచ్చాడు. వచ్చేటప్పుడు ఎన్నో కథ శకునాలయ్యాయి. తన కార్యం పరిష్కరించిన అతడప్పుడే నిర్ణయించు కొన్నాడు. ఆ కథ శకునాల్లో ‘యేచి గణికాసమూహంబు లెదురు వచ్చుట’ ఒకటి. అవలు కావలసినదే యిది కదా యాయనకు.

ఏ వర్ణన చేసినా కవిలో తన్మయత కనిపిస్తూ ఉంటుంది. భీమేశ్వరునివరనలో మంచి శైలి సంవత్రితో కూడిన దోరణి తన్మూలకంగా ఒక విధమైన పరవళం సృష్టిస్తాయి.

పొలు పొంద నెలనెలఁ బూచు వెన్నెల చల్లు
చిన్ని పువ్వేలదాల్చు వన్నెకాని
మెరవడి కమ్మ తెమ్మర కావి మెలుగెక్కు
వడగల తొడవుల తొడవు వాని’
అంటాడు.

కొన్ని కొన్ని ఘట్టాలని సహజంగానే వర్ణిస్తున్నా అందులోకూడా మృదువైన హాస్యం స్ఫురిస్తూ ఉంటుంది. కుబేరుడు దక్షవాటికి వచ్చి కనిపించిన వాళ్ళకందరికి ధన కనక భూషణాదులు రెండుచేతులా పంచి పెడుతూ ఉంటాడు. అప్పుడు —

“వడినాలు విడ్డం విడిచివచ్చిన విటుల్ తిమ్మ
రులై భూమిఁ దిరుగు విటులు
కుంకిల వర్తనంబులఁ బాసిన విటులు వెన
లంబ గుండులు వెడుకు విటులు

వెడిగుళ్ళ పంచలు చేతియిందెడి విటుల్ చలళ్ళ
కుండినఁ బోని పందవిటులు
కలహందె బ్రతుకుగాఁ గాలు దువ్వెడివిటుల్
చేరి యావలఁ అనిసేయు విటులు

వెళ్ళిపోలేక మోములు వ్రేల్చు విటులు
ఇంటి చుట్టును దిరుగుడు గొంటవిటులు
చనుదెంచి సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించినిలిచినఁ జూచివారల తారతమ్యంబులకు తగిన విత్తంబు లొసంగినఁ జేరి నేవ చేయుచుండిరి. ఇందులో కవి పరిశీలనా నైపుణ్యం చక్కగా గోచరిస్తుంది. చేతి తెముక లేకుండా పంచిపెట్టే సిద్ధుడుకూడా హెచ్చుతగ్గులు తారతమ్యాలూ చూసి తరగతి వారీగా వర్గీకరించి మరీ సంభావన లిచ్చాడు. ఎటు వంటి వాళ్ళకలువంటివాళ్ళే జోచోతూ ఉంటారు. ఆ విటులందరూ ఈయన శిష్యగండలో పడ్డారుట. ఇదంతా చూచి విసి వచ్చిన నానాజాతి వేళ్ళలకూ ఎన్నెన్నో నగలు పంచిపెట్టాడు. ఇందులోకూడా కవి తన సాటి అలంకార సామగ్రినంతనూ చూపించాడు. కొన్ని ఈ నాడు మనకు తెలియవు.

“పుంజాలదండలు - పూదెంకడియాలు” -

“ముంగమురంబులు మొగపులలేగెలు
గుండులదండలు గురవలులును”

“బసిడి యొత్తులు నేవలా ల్పన్న పరులు”

ఇత్యాది. చీరల్లో ఎన్నిరకాలో అనాడు. అవ్వీకొన్ని నేడు మనకి కొత్తవే -

‘వెల్లలు నీటంచు వెలిపముల్ కరవంచు
పట్టును జలులును వడకరములు
మంజీఘకిముకముల్ మాదావళంబులు

కర్పూర వన్నెలు ముత్తె సకులు (1)
తోపులు విరవెతులు గణ పొప్పళ్ళు బ్రాతలు
వతినిలు రాయగ కులు’

ఇత్యాది, ఇదంతా చూసిన సుగుణావతి దాని సుగుణావతి తల్లి విటరంతుమునకు ఈ పంగతులన్నీ తలకెక్కించింది. వెంటనే వెళ్ళి సిద్ధుణ్ణి తన భక్తి క్రద్ధంతో పరవశింప

'చేసి తన యింటికి విక్రీ దయ చేయమంది. అప్పుడు సిద్ధుడు ఆమె వివరాలన్నీ తెలిసి కొని సుగుణావతి రూపరేఖ విలాసాదులు తెలిసి కొని' 'తలకొని వేడ్కతో నవనిదానములుం దనయొద్ద నెప్పుడున్ గలవు - అయినా నువ్వు భక్తితో పరిచావు కనక రాకతపుడు. కాని ఒకడున్నచోటికి 'భూతనందన(గాదె వచ్చినన్' అన్నాడు. ఇక్కడకూడా కవి వాక్యమక్కతి చూపించాడు. అసిద్ధుడు కుదే రుడు కదా. మరి ఆయన దగ్గర నవనిదులూ ఉంటాయి కదా. కానీ ఆమాట ఐక్యర్యా ఆశయద్యోతకంగా వాదినట్లు ప్రాతిపదికనిస్తుంది. అప్పుడు విటరంపము తన గొప్పతనాన్ని చెప్పుకొంటూ "ఇంతను మావమేమిటికి...." కంతునినైన నుద్దవిడి గానిఁ బెట్టియ వెళ్ళఁ గొల్చెదన్' అంటుంది. 'కంతుని' అనేమాట కూడా సత్యగర్భితమైన సహజవాక్య పద్ధతే. చమత్కారకోటిలోనిదే.

'విటరంపము' అనే పేరు అర్థవంతంగానే కవి చూపించాడు. అసలు సానెలూ అందునా సానెతల్లూ విజంగా విటరంపారిట రంపారే. సుగుణావతిని మన్మథుణ్ణించి విడదీసి సిద్ధుడి చెంతకు చేర్చే తలంపుతో సుగుణావతి దగ్గ రకు బయల్దేరింది. విటరంపం - ఆమెను వరిస్తాడుకవి.

'పొడుఁబువ్వులఁ బెట్టి కూడ దువ్విస యట్టి చింపిజంజాటు గొవ్వు చెంప వ్రేలి పీరెండ గన్నుల నింది కాటుక జూలు నూడు రెక్కల వెంట నొడ్దగిరిగ'

ఇత్యాదిగా ఆ భీతత్వ - క్రూర రూపాన్ని భావికార్య నమర్తంగా సృరింపజేస్తూ వర్ణిం చాడు. ఈ విధంగా ఆమె కేవలం రూపనే కాదు, అనుభవ పుటనా నైపుణ్యం కలిగి కూడా.

"ననివడి యెండమావుఅనుబట్టి వడిన్ వడ గండ్లను గుక్కు గ ట్టను గలివెన్నదీయను విడంబముతోడుత నిండ్రజాలముల్

గొనకొని వన్నమందు వగఁ గుంచమునం గొలువంగఁ జట్టరా తను మరినారవల్వను ముదంబున నేర్పరి యెన్ని చూడగన్.

ఈపద్యంలో కవికూడా దుస్పాద్యము లన్నింటినీ ఒక చోట పొదిచి పెట్టాడు. ఆ తరువాత సుగుణావతికి సిద్ధుని మీద ప్రేమ కలిగించుటలోను మన్మథుని యందు విరక్తి వుట్టించుటలోను విటరంపము వలికిన మాటల్లో వేళ్ళాప్రవృత్తి - వారిమాయలు - నాలుక తీసి మాటలు - దనైక వరాయణత - మెరమెచ్చు దొంగ వలపులు మొదలైన యెన్నో విషయాలు కవి లోకదర్శ ప్రదర్శ కంగా వర్ణించాడు. దబ్బు పెట్టని విటరంపం ఏ విధంగా వెళ్ళగొడతారో - ఎలామాట్లాడు తారో విటరంపం కోతల్లో చూపించాడు కవి.

వీటినిన్నింటినీ సహిస్తూ ఉన్న మన్మ థుణ్ణి అతిరికి దనలోభంలో వడి సుగుణా వతి కూడా వదిలి పోతుంది. అప్పుడు మన్మ థుడు తన తన్ను తెలిసికొని వక్తాత్మకై స్వర్గమునకు పోవుట కిష్టపడక శివుని ప్రార్థించి కైలాసమునకు పోదమని శివుడు ప్రార్థిస్తాడు. శివుడు కుదేరుని కతని దీనావస్థ చూపించి

'ధనమున నీవధికుండవు, తనువగు రూప ముని కంబలాంతకుడిదికుం' దని రూపులేకున్న జగములో రూఢిలేదు దనము లేకున్న మదియునంతకును గొంత'

అని మీలోవల మీకు విరోధంబు వల వదు. యదాపూర్వంబుగఁ గూడి యుండుదు' అని అంతర్ధానం అయ్యాడు. అందరూ ముఖంగా ఉన్నారు. ఇది కథ.

ఈచిన్న కావ్యానికి మరోవిశేషం చూపిం చాడు కవి. అది - ఈ చరిత్ర వ్రాసినా రదివినా' మన పుత్ర విశేష విభవ కామిత పలముల్' కలుగునట. ఏదయినా భక్తిముక్తి వ్రధానమైన పౌరాణిక కథలకు ఇట్టి పం

క్రతులు వహజమే. కానిఇందు కొంత వింత గానే తోస్తున్నది.

శివుడు దనరూపములు నమానములే అన్ననూ ఈ కథ దనమేగొప్పదని చెప్తోంది. దనారిరామం అనే పేరుకూడా ఆ అర్థాన్నే చెప్తోంది. దనం చేతనే అలిరామత, కవి కావ్యంలోకూడా కుదేరుని జయాన్ని నూచిస్తూ వర్ణించినట్లు మన్మథుని విజయనూచనల్ని చూపించలేదు. మన్మథ కుదేరుల ఈ వదాల రుజావుకి దక్షరామాన్ని వారవనితల్ని యెన్ను కోవటంలో కూడా కొన్ని ప్రత్యేక తలున్నాయి కవి దక్షరామ భీమేశ్వర భక్తుడ వడం ఒకకారణం. ఈస్థల నిర్ణయంలోనే కవి జయం ఎవరికో సూచించాడనుకోవచ్చు. దక్ష రామం మన్మథుడికి శత్రుస్థానం. కుదేరుడి మిత్రస్థానం ఇక వారవనితలు. వాళ్లు ఎప్పుడూ దబ్బుమనుసులే. ఈశ్వరుడు ఐక్యర్యాన్నిచే వాడు. తనుక ఆయన ఏంబూడిద బుస్సన్న అయినా సానెలు ముప్పొద్దులా ఆయన్ని పేవి స్తున్నారు. ఆదేవుడంతటి వాడుకనకనే కవి కథాంతంలో 'అందరి నారులు రూపధనాధిక్యం బుల మించితొల్లిటి యట్ల సుఖంబున నుండిరి' అని భీమేశ్వరుని కామితార్థ త్రడ త్యాన్ని చెప్పాడు.

ఈకవి ప్రాచీనుడే అయినా ఇతడే లాక్ష డీకు రెవరూ ఎక్కడా ప్రమాణీకరించి వట్లు లేదు. పైగా ఇతడి కావ్యంలో భాషావిషయ కంగా పరిశీలించదగిన ప్రయోగాలు కవి విస్తున్నాయి. అలాక్షణికాలా వ్యావహారికాలు కవివిస్తున్నాయి. ఇవన్నీ కవి చేసినవే అన తానికి వీలేదు. ఇది వావిళ్ళవారి అచ్చయినా ఎందుచేతనో ఇందులో చాలా అచ్చు తన్నలు న్నాయి. అందుచేత ఇందులో తన్నలుగా కవిపించేవి చాలవరకు ఆ విధంగా సద్దు బాటుకు లొంగుతాయి. అలా లొంగనివికొన్ని ఉన్నాయి. ఆ ఉన్నవి కూడా మార్పుదానికి వీలు కానట్లు యతిప్రాస నిబద్ధములై కనిపిం చడంలేదు. ప్రస్తుతం ఏ విధంగానూ మార్పు

దానికి వీలేని వాటిని మాత్రమే ఇక్కడ కొన్ని ఉదాహరించి చూపిస్తాను.

‘రసికతలు యంతరేని నిరక్షరీకున్’ 1 వ అ. 54 వ పద్యము. ఇక్కడ యదాగమం అలాక్షణికం. నిరక్షరీకుడు - ఇది కూడా చింత్యమే.

కవియుఁ గననట్లు అనుటకు కనిన్ కననట్లు - 1 అ. 42 వ.

లేనివియుఁ గలవియు అనుటకు లేనివిం కలవిం 1. అ. 57 వ.

వీలాలక అనుటకు వీలాలకి - 1. అ. 58 వ. ఇది దీర్ఘవచ్చు.

కోయిల అనుటకు కోయిలంబు - 2వ అ. 10. గద్యము. ఇది దీర్ఘవచ్చు.

‘చూ, చేవిదిని నిలుతురోయిక’ 2 అ. 35 వ. క్వాశ్చేకార సంధి. కండపాదం.

‘విగియారఁగఁగిటఁ బెనఁగి వీనురమున’ 2. అ. 71 వ. నీస పాదం.

వీనిలేక వీనిని అనివిడదీసినా, వీనియొక్క అని సమాసం అనుకొన్నా అలాక్షణికమే.

‘ఏటికి రత్నభూషణము సంవదర్,’

యేటికి 2 విలాధముల్, యేటికి 3 2, 3, య పాదాలు. ఉత్పలమాల పద్యం.

సంవదర్ + ఏటికి, విలాధముల్ + ఏటికి. యదాగమం దుస్పాదం.

‘నమ్మంటి తేలై తిలే’ కాద్యం చివరిభాగం. 2, 118 వ. క్వాశ్చేకారసంధి.

‘ఒకనొద్దఁ జక్కివన్’ ఒకని + ఒద్ద - ఒక నొద్ద అలాక్షణికం. 3 అ. 75 వ. ఉత్పల పాదాంతం.

‘బాలిక’ అనడానికి ‘బాలకి’ ఇది దీర్ఘవచ్చు. ఈ విధంగా దీర్ఘదానికి వీలైనవి చాలా ఉన్నాయి.

ఇక సమాసాలు కూడా కొన్ని లక్షణ విరుద్ధాలున్నాయి.

‘.... కుండకపిత్త వటార్జునరావి దిల్వ’ 2 అ 8 వ. ఉత్పలమాల. రావి దేశ్యం దీన్ని నిర్ద సమాస మధ్యలో పొది గాదు.

‘మీనచెక్కముపేరి మేలుగాలు నేత్రము’ నీస పాదం. 2. అ. 64 వ. మీన చెక్కము తత్పమానికి దేశ్యానికిసమాస వికృతి (పుంప్యాదేశం) లేకుండగా నిర్దమునకు వలె సమాసం. ఇటు వంటివే - రతీ తమకంబు. నిశ్చల తమకంబు - పొన్న సుగంధి సుగుణతనము. వంటి సమాసములుకూడా.

“సుగుణావతి” ఈపేరు కూడా సామాన్య విరుద్ధతకలదే. ఇదే అనుకుంటే దీనికల్లా ఉంది. అది విట రంపము. సమాసం విరుద్ధమైనా అది ఆమెకి అన్వయం. సహజ నిర్దం. తనపేరు తగ మనోహరు, దని చెప్పి

యవంతినుండి యరిగితి మిటకున్’ ఈ పద్యం మన్మథుడు సుగుణావతి చెలితో తన విషయం చెప్తూనేఉన్నాడని నుండి వచ్చినదీ చెప్తున్న సందర్భంలోది. అరిగితిమి అంటే ఇక్కడ వచ్చితిమి అనేఅర్థం చెప్పేనే సరిపోతుందనిపిస్తోంది.

మొత్తంమీద ఇటువంటివి ఏవో కొన్ని ఉన్నా కావ్యం వ్రసన్నము సుకుమారమూ అయిన చక్కనికైలిలో సాంతం వదవాలని పించే విధంగా రమణీయంగా ఉంది. ప్రాచీన కావ్యం అయి ఉండి విశృంఖలంగా వదచిన కావ్యంగా కనిపిస్తుంది ఇది. అన్నింటికంటే ఈ గ్రంథంలో కవి చెప్పింది మాత్రం మనోహరంగా చెప్పిన నిత్యనూతన సత్యం. దనమూలమిదంజగత్ అనేది సువర్ణరేఖా సదృశంగా చక్కగా చెప్పాడు కవి.

.....

పూజ్యులు, పేదవిద్వాంసులు, తెలుగుభాషాభిమానులు పేదకాస్త్రాక్షివృద్ధికి ఎల్లప్పుడు మిక్కిలి పాటుపడిన వారు అయిన విద్వాన్ బులుసు సీతారామకృష్ణగారి నిర్యాణమునకు మిక్కిలి విచారించడమైనది. నాకు వారితో ముప్పది సంవత్సరములనుండి బంధుత్వము. వారు వ్రచురించిన గైడ్సు ద్వారా విద్యార్థులకు చేసిన ఉపకారము అమోఘము.

— శ్రీ పీసపాటి సూర్యప్రకాశం

